

Mokslu Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 8 (739)

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS NARIUI AKADEMIKUI PROF. HABIL. DR. DOMUI KAUNUI – 75

Balandžio 21 d. akademikui, profesoriui habilituotam daktarui Domui Kaunui sukako 75-eri. Lietuvos mokslu akademijos prezidiumas bei Humanitarinių ir socialinių mokslu skyrius nuoširdžiai sveikina gražios sukakties proga. Jūs – Lietuvos knygotyrininkas, bibliofilas, Mažosios Lietuvos knygos ir kultūros tyrinėtojas, Mažosios Lietuvos kultūros istorijos ir tame krašte leistų knygų žinovas, tikras to krašto kultūros istorijos eruditas ir unikalaus istorinio paveldo populiarintojas – įnešėte neįkainojamą indelį į Lietuvos mokslu lobyną.

Ketvirtį amžiaus dirbdamas Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete, Jūs įtvirtinote komunikacijos ir informacijos

mokslu humanitarinius principus, kūrėte ir puoselėjote Lietuvos knygotyros mokyklą, buvote puikus vadovas, populiarus dėstytojas ir profesorius, turėjote daug mokinių, mokėjote paskatinti jaunąją kartą gilintis į tautos istorinį palikimą ir jį sergėti. Visos įgytos ir kruopščiai po kruopelytę surinktos žinios sugulė į svarias ir estetiškai išleistas Jūsų mokslu monografijas, knygas ir kitus leidinius.

Su mokslu kūryba susijusi ir kita kūrybinė veikla – didelė asmeninės bibliotekos kolekcija, sukauptas rankraštinis, spausdintinis ir ikonografinis Mažosios Lietuvos paveldas, kuris tapo vertingu rinkiniu ir svarbia mokslu tyrimu baze.

Išskirtiniai Jūsų organizaciniai gebėjimai ir dirbant Lietuvos mokslu akademijos vyriausiuoju mokslu sekretoriumi, viceprezidentu, Humanitarinių ir socialinių mokslu skyriaus pirmininku. Apie Jūsų nuopelnus Lietuvai liudija ir gausybė Jums skirtų svariu valstybinio ir tarptautinio įvertinimo ženklų. Pelnėte daugybės sutiktų žmonių pagarbą ir meilę. Linkime Jums, mielas Jubiliate, stiprybės, kūrybinės jėgos, atradimų džiaugsmo, naujų sumanymų ir sėkmės juos įgyvendinant.

Lietuvos mokslu akademijos prezidentas
Jūras Banys

Humanitarinių ir socialinių mokslu skyriaus pirmininkas Vytautas Nekrošius

Akademikas Domas Kaunas sutiko jubiliejų. LMA nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Pasaulio aktualijos

● 1 p.

Lietuvos mokslu taryboje

● 1–2 p.

Akademinės bendruomenės keliai ir klystkeliai

● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai

● 3 p.

LMT kvietimai

● 4 p.

Mūsų universitetuose

● 5–6 p.

Nauji tyrimai. Tęsiame diskusiją dėl mokslu mokslu vaidmens sidabrinėje ekonomikoje

● 9–10 p.

Mokslu istorijos puslapiai

● 7–8 p.

Nauji leidiniai ir mokslu renginiai

● 8–9 p.

Kultūros renginiai, parodos. Kur apsilankyti laisvalaikiu?

● 11–12 p.

PASAULIO AKTUALIJOS

KANDIDATAS Į JAV PREZIDENTUS – TEISMUOSE

Prof. David Schultz

Balandžio 15 d. Niujorke prasidėjo buvusio JAV prezidento Donald Trampo (angl. Donald Trump) baudžiamasis procesas. Tai pirmasis iš daugelio teismu procesų, su kuriais vėl pirmaujantis respublikonų kandidatas susidurs šiais metais. Kiekvienas iš jų kelia grėsmę jo pastangoms būti perrinktam. Balandžio 15 d. teismo procesas – sensacingas. Tai pirmas kartas, kai buvęs JAV prezidentas teisiamas baudžiamąja tvarka. Šiuo atveju kaltinimai susiję su Donald Trampo pastangomis 2016 m. slapta mokėti suaugusiesiems skirtų filmų „žvaigždė“ Stormy Daniels, siekiant ją nutildyti. Baiminamasi, kad jei ji viešai pasakotų apie savo santykius su D. Trampu, tai galėtų pakenkti jo prezidentinei kampanijai. Niujorko prokurorai teigia, kad tuometinio JAV prezidento per savo verslą išmokėtos išmokos nebuvo atskleistos ir gali būti vertinamos kaip verslo sukčiavimo forma pagal Niujorko valstijos įstatymus. Tačiau daugelis mano, kad šis teismo procesas yra silpniausias iš keturių, su kuriais dabar susiduria D. Trampus. Vis dėlto, jis yra pirmasis ir reikšmingas. D. Trampus bandė vilkinti šį teismo procesą taip pat, kaip ir kitus, jo laukiančius šiemet.

Vašingtone jam pateikti kaltinimai dėl 2021 m. sausio 6 d. įvykių, susijusių su iš-

puoliu prieš Kapitoliją. Floridoje jo laukia teisminis nagrinėjimas federaliniame teisme dėl slaptų dokumentų saugojimo jo rezidencijoje Mar-a-Lago. Taip pat laukia ir valstijos lygmens teismas Atlantoje, Džordžijos (angl. Georgia) valstijoje už pastangas bandyti panaikinti ten vykusiu rinkimu rezultatus. D. Trampui pateikti 86 kaltinimai baudžiamosiose bylose.

D. Trampus dėjo visas pastangas, kad visi šie procesai būtų užvilktinti. Jis teigė, kad jam turėtų būti taikomas absoliutus prezidento imunitetas nuo bet kokio baudžiamosio persekiojimo. Balandžio 25 d. JAV Aukščiausiasis Teismas iš klausė argumentus dėl to, kad D. Trampus tikisi arba nutraukti visas bylas, arba pasiekti, kad Aukščiausiasis Teismas paskelbtų, jog jis negali būti teisiamas, arba tiesiog nukeltų teismo procesus po 2024 m. lapkričio 5 d. numatytų rinkimu.

D. Trampus baiminasi, kad apkaltinamojo nuosprendžio gali pakakti pakeisti rinkimų nuomonę. Apklausos rodo, kad daugiau kaip 30 proc. neapsisprendusių rinkimų arba rinkimų, palankių D. Trampui, pakeistų savo balsą, jei jis būtų nuteistas baudžiamąja tvarka. Visoje šalyje, ypač penkiose ar šešiose svyruojančiose valstijose, kurios nulems rinkimu rezultatus, to gali pakakti, kad pasikeistų visos kampanijos mastas ir kryptis. Demokratai ir jų kandidatas Dž. Baidenas (angl. Joe Biden) tikisi, kad abortų politika ir D. Trampo teismumas pakreips rinkimus jų naudai.

Šiuo metu rinkimai yra per arti, kad būtų galima spręsti. Tačiau D. Trampui turint nedidelę persvarą, jo teismai gali turėti didesnę įtaką rinkimams, nei buvo numatyta anksčiau. Autorius yra Mykolo Romerio universitete vizituojantis dėstytojas, MRU LAB Teisingumo tyrimu laboratorijos narys

LIETUVOS MOKSLU TARYBOS PRANEŠIMAI

Lietuvos mokslu tarybos 2023 metų veiklos rezultatai

Prof. dr. Gintaras Valinčius

Praėjusiais metais Lietuvos mokslu taryba (LMT) finansavo apie 3 tūkst. tyrėjų, vykduzių per tūkstantį mokslu tyrimu ir eksperimentinės plė-

ros (MTEP) projektų. Tikslinėmis priemonėmis paskatinta beveik 1100 studentų, tarp kurių – 500 doktorantų. Itin išaugo MTEP projektų finansavimui skirtos lėšos: 2023 m. MTEP projektams buvo skirta per 60 mln. eurų iš valstybės biudžeto ir Europos Sąjungos (ES) struktūrinės paramos lėšų. LMT metiniai rezultatai rodo, kad LMT skatino mokslu tyrimu plėtrą strateginėse valstybės šalies kryptyse, naujų mokslu

Nukelta | 2 p.

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAI

Lietuvos mokslo tarybos 2023 metų veiklos rezultatai

■ Atkelta iš 1 p.

tyrimų infrastruktūrų kūrimą, mokslo talentų pritraukimą ir inovacijas.

LMT biudžetas 2023 m. išaugo daugiau nei 17,9 mln. eurų, lyginant su 2022 m. Padidėjo ir valstybės biudžeto lėšų dalis, skiriama LMT veiklai ir konkursinėms mokslo veikloms finansuoti: 2023 m. MTEP veikloms skirta 42,4 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų. Tai sudaro 0,059 proc. BVP (2021 m. – 0,033 proc. BVP, 2022 m. – 0,041 proc. BVP). Patvirtintas ir tolesnis finansavimo augimas – 2024 m. MTEP veikloms skirtas biudžetas virš 52 mln. eurų.

„Per pastaruosius metus valstybės investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą labai išaugo. Tai atvėrė naujas galimybes investuoti į pažangiausias mokslo kryptis, būtinas mūsų valstybės ir visuomenės dinamiškam vystymuisi. Vertę kuriančių investicijų į mokslinius tyrimus, turinčius didelio poveikio potencialą, paieška tapo svarbiu LMT uždaviniu. Supratome, kad inovacijų, galinčių reikšmingai prisidėti prie mūsų šalies gerovės augimo, kūrimui galime atrasti ir suburti geriausius mokslo kolektyvus bei mokslo grupes tik tada, jeigu turėsime skaidriai ir efektyviai veikiančią mokslinių tyrimų konkursinio finansavimo sistemą, kuria pasitiki mokslo bendruomenė. Pasitikėjimu grįsta mokslinių tyrimų finansavimo sistema – vienas svarbiausių veiksnių, leidžiančių išauginti ir išlaikyti talentingiausias mokslininkus mūsų valstybėje bei tapti patrauklia vieta pasaulio talentams iš kitų šalių, ypač ankstyvojoje karjeros stadijoje pradėti savo akademinį kelią būtent Lietuvoje“, – sakė LMT pirmininkas G. Valinčius.

Atlikti MTEP vertinimai, sukurti nauji finansavimo įrankiai

Didelę reikšmę Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms turėjo pernai LMT atliktas palyginamasis ekspertinis universitetų ir mokslinių tyrimų institutų 2018–2022 m. vykdytos MTEP veiklos vertinimas. Gauti rezultatai parodė, kad pusė Lietuvos institucijų vertinamųjų vienetų bent vienoje iš mokslo krypčių vykdo aukšto tarptautinio lygio mokslo veiklą. Pagal šio vertinimo rezultatus per penkerius metus Lietuvos universitetams ir mokslinių tyrimų institutams bus paskirstyta 70 proc. valstybės biudžeto bazinio finansavimo lėšų visų mokslo sričių MTEP veiklai plėtoti. „Ypač džiugu konstatuoti, kad po vertinimo atlikta vertinamųjų institucijų atstovų apklausa parodė, jog LMT atliktą vertinimą pačios mokslo ir studijų institucijos įvertino pozityviai. Tai rodo, kad akademinė bendruomenė mumis pasitiki, o LMT tinkamai suplanavo ir įgyvendino visus vertinimo procesus ir procedūras“, – pabrėžė G. Valinčius.

Sprendžiant Lietuvos valstybei ir visuomenėi svarbias problemas, darant poveikį šalies ir mokslo raidai bei prisidedant prie žinių visuomenės plėtros, naujų kompetencijų vystymo, pernai buvo sukurti nauji

Lietuvos mokslo tarybos būstinė Vilniuje. V. Valuckienės nuotr.

finansiniai įrankiai. LMT 2023 m. paskelbė konkursą teikti paraiškas pagal naują Edukologijos tyrimų proveržio programą. Tikintis edukologijos krypties mokslinių tyrimų proveržio ir siekiant sustiprinti pedagogų rengimo programas, pagerinti ugdymo kokybę ir mokinių pasiekimus, programai numatyta 15 mln. eurų (2024–2027 m.). Parengta ir nauja paskirtinė programa „Informacinės technologijos mokslo ir žinių visuomenės plėtrai“, kuriai pirmieji kvietimai paskelbti jau šių metų pradžioje. Tikimasi, kad šių priemonių rezultatai bus akivaizdūs ne tik mokslo bendruomenei, bet ir visuomenėi, viešajam sektoriui, verslui.

Investuota į jaunuosius tyrėjus

Pasak G. Valinčiaus, „mes turime investuoti į talentus, nes talentai gali sukurti nepamatuojamą vertę mokslo pažangos kūrime, atsiliepiant į visuomenės poreikius pačiose įvairiausiose mūsų gyvenimo srityse. LMT aktyviai plėtoja priemones, kurios į mokslinę veiklą įtraukia įvairių pakopų studentus, skatina juos rinktis mokslinę karjerą, gilinti gebėjimus ir mokytis, o jaunuosius mokslininkus – likti moksle ir kelti savo kompetenciją“.

2023 m. LMT skyrė 1,4 mln. eurų tikslinėms studentų skatinimo priemonėms – mokslinei praktikai vasaros metu ir moksliniams studentų tyrimams semestrų metu. Šios lėšos buvo skirtos 587 Lietuvos ir iš užsienio atvykusiems bei Lietuvoje mokslinius tyrimus vykdžiusiems studentams. Finansiškai paskatinti ir doktorantai: pernai beveik 500 doktorantų buvo skirta 2,3 mln. eurų. Doktorantams finansuota konkursinė doktorantūra, jų akademinės išvykos, komandiruotės į tarptautines konferencijas, stažuotės, vasaros mokyklos, tobulinant mokslinę kvalifikaciją, didinant jų tarptautinį mobilumą, remiant mokslinių tyrimų rezultatų tarptautinę sklaidą. Podoktorantūros stažuotėms 2023 m. LMT skyrė 4,8 mln. eurų.

Stiprėjo tyrimų tarptautiškumas, suteikta pagalba Ukrainos tyrėjams

LMT siekia stiprinti tarptautinį Lietuvos ir kitų šalių tyrėjų bendradarbiavimą. Pa-

grindinės priemonės šiam siekiui įgyvendinti – dvišalės ir daugiašalės programos bei ES finansavimo schemas. Be jau įgyvendinamų tęstinių programų su Japonija, Prancūzija, Lenkija, Ukraina, Šiaurės šalimis, pernai LMT pasirašė ir naujus tarptautinius susitarimus. Įgyvendinant strateginius Vyriausybės uždavinius plėtoti ryšius su Taivanu, pasirašytas susitarimo memorandumas su Taivano nacionaline mokslo ir technologijų taryba. Sutarta, kad abi šalys finansuos bendrus Lietuvos ir Taivano aukštojo mokslo įstaigų ir mokslinių tyrimų institutų mokslininkų projektus biotechnologijų, lazerių ir medžiagų mokslo, inžinerijos bei informacinių technologijų srityse. Bendriems mokslinių tyrimų projektams, seminarams ir praktiniams užsiėmimams vykdyti per mokslinių tyrimų grupes 2024–2027 m. numatyta skirti iki 5 mln. eurų (po 2,5 mln. eurų – Taryba ir NSTC).

Remdama ir palaikydama Ukrainos mokslininkų integraciją į pasaulinę mokslinių tyrimų bendruomenę, LMT prisijungė prie daugiašalės tarptautinės iniciatyvos, skirtos atspariai švietimo ir mokslo sistemai Ukrainoje kurti. 2024–2025 m. LMT šiai iniciatyvai vykdyti planuoja skirti 400 tūkst. eurų. 2023 m. LMT toliau tęsė paramos skyrimą Ukrainos mokslininkų ir tyrėjų mokslinės veiklos vykdymui Lietuvos mokslo ir studijų institucijose. Pernai Lietuvoje buvo įdarbinti 86 Ukrainos mokslininkai, finansuota 15 bendrų lietuvių ir ukrainiečių tyrėjų projektų. Parama šioms priemonėms siekė 2 mln. eurų.

Sėkmingas Lietuvos pareiškėjų dalyvavimas „Europos Horizonte“

LMT vykdė LMT konsultacinę veiklą Lietuvos pareiškėjams, norintiems dalyvauti „Europos Horizonte“ programoje. „Manome, kad vienas iš svarbiausių mūsų tikslų – valstybei grąžinti lėšas, įmokėtas į bendrąją Europos mokslo ir inovacijų programą. Praėjusiais metais suteikėme virš 1300 konsultacijų mūsų mokslininkams, organizavome beveik 80 renginių, siekėme Lietuvos tyrėjams padėti laimėti dotacijas ir atvežti mokslui skirtas Europos Sąjungos lėšas į Lietuvą. Džiugu, kad mūsų veikla šioje srityje buvo tikrai efektyvi, nes per trejus metus Lietuvos pareiškėjai

– mokslininkai ir inovatyvios kompanijos – gavo tiek „Europos Horizonte“ programos lėšų, kiek per visą praėjusių septynerių metų laikotarpį, t. y. 2014–2020 m. gautos lėšos sudarė 94 mln. eurų, o 2021–2023 m. – 99,7 mln. eurų. Sėkmės faktorius per šiuos laikotarpius išaugo per 7 proc. – nuo 13 iki 20,7 proc.“, – sakė G. Valinčius.

Mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimas

Viena iš LMT strateginių krypčių yra mokslo, verslo ir valdžios sektoriaus bendradarbiavimo stiprinimas, jį įprasminant per produktyvius bendrus projektus. 2023 m. investuota daugiau kaip 3,6 mln. eurų į bendrus mokslo verslo MTEP projektus, kurie buvo nukreipti į technologinę plėtrą, mokslo tarptautiškumą, mokslo žinių perdavimą ir atžalines įmones. 2023 m. tokių projektų buvo 64, kuriuos sėkmingai vykdė tiek mokslo ir studijų institucijos, tiek verslo įmonės. Stiprinant mokslo ir verslo tinklaveiką, remiant mokslo institucijas ir mažas bei vidutines įmones, investuojančias į inovacijas ir naujų produktų, paslaugų bei procesų kūrimą, LMT aktyviai dalyvavo tarptautinio bendradarbiavimo tinklo „Eureka“ veikloje su tokiomis šalimis, kaip Norvegija, Suomija, Kroatija, Latvija, Olandija, Lenkija, Ukraina, Austrija, Vokietija, Izraeliu, Estija, Pietų Korėja, Šveicarija, Pietų Afrikos Respublika ir kt.

Kokybinis mokslinių tyrimų vertinimas

2024 m. LMT toliau kryptingai sieks užsibrėžtų tikslų, skatinant ir plėtojant mokslo pažangą bei inovacijas. „Plėtosime konkursinių mokslinių tyrimų finansavimo įrankius ir paramos priemones tyrėjams, skatinančias mokslo pažangą bei mokslo žinojimą grįstų inovacijų kūrimą. Sieksime, kad mokesčių mokėtojų pinigai būtų investuojami į pačias drąsiausias mūsų šalies mokslininkų idėjas, turinčias didžiausio socialinio bei ekonominio poveikio potencialą. Tikimės, kad šias idėjas įgyvendins talentingiausi mūsų šalies mokslininkai, aktyviai įtraukdami į mokslinius tyrimus jaunuosius tyrėjus, ugdydami naują talentų, kuriančių Lietuvą, kartą. Šiame mūsų veiklos kelyje laukia nemažai iššūkių – sukurti ir įdiegti kokybinius mokslinių tyrimų projektų ir pasiūlymų vertinimo metodus, derančius su tarptautine COARA iniciatyva, užtikrinti kokybišką ekspertinį darbą tiek projektų atrankos darbų bare, tiek rengiant ir teikiant pasiūlymus Lietuvos Respublikos Seimui ir Vyriausybei mokslo ir studijų politikos klausimais. Nemaži iššūkiai LMT laukia, siekiant sumažinti biurokratinę našta mokslininkams ir tyrėjams, taip pat iššūkiai, susiję su dirbtinio intelekto technologijų skvarba į visas akademinio gyvenimo sritis“, – pažymėjo G. Valinčius. Parengta pagal LMT pranešimą

Ukrainos mokslininkams ir bendriems mokslo tyrimams numatyta skirti beveik 2 mln. eurų

Lietuvos mokslo taryba (LMT) dar kovo pabaigoje paskelbė nuolatinį kvietimą teikti paraiškas gauti finansavimą Lietuvos mokslo ir studijų institu-

cijoms, įdarbinančioms mokslininkus iš Ukrainos. Šiais metais ukrainiečių mokslininkų paramai numatoma skirti 800 tūkst. eurų ir tikimasi atitikti atvykusių Ukrainos

mokslininkų poreikį jų įdarbinimui Lietuvos mokslo įstaigose.

Atsižvelgdama į esamą geopolitinę situaciją dėl karo veiksmų Ukrainoje, LMT,

siekdama suteikti pagalbą tyrėjams iš Ukrainos, dar 2022 m. inicijavo tikslinę priemonę tyrėjų iš Ukrainos įdarbinimui Lietuvoje. Per

■ Nukelta į 4 p.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Jonas Jasaitis

Šią temą pradėdame, cituodami Jungtinės Karalystės filosofo ir rašytojo Sebastian Morello požiūrį, išsakytą vertinant dabar mums pastoviai brukamą gyventojų migracijos reiškinį, kaip

neva lemiantį pasaulio ekonomikos pažangą. Filosofas primena: „Nėra labdaringa iš kovojančių ar karo nuniokotų šalių išsiurbti jų jaunesnius ir ekonomiškai labiau privilegijuotus narius, kurie namuose palieka nepasiturinčius gyventojus, neturinčius lėšų keliauti ar sumokėti prekeiviams žmonėms, kad paskui su mažesniais žmogiškaisiais ištekliais sunkiai atstatytų savo kraštą. Nėra labdaringa skatinti jaunus vyrus kurti naują gyvenimą, paliekant moteris ir vaikus kraštuose, iš kurių jie pabėgo – juk neliko nepastebėta, kad 90 proc. užregistruotų asmenų, atvykstančių į mūsų kraštus, yra vyrai, o 75 proc. jų yra 18–39 metų amžiaus.“

Nėra žmogui didesnės vertybės už galimybę turėti savo NAMUS: savo tėviškę, gimtinę, tautą, kultūros paveldą. Net labiausiai kvalifikuoti medikai patvirtina, kad absoliučiai daugumai žmonių sveikiausia gyventi savame krašte, toje klimato juostoje, kurioje jie užaugo, maitintis tuo, ką duoda gimtasis kraštas atitinkamu gamtos ciklo laikotarpiu, bendrauti su savo gentainiais. Net gyvulių augintojai – stepių ar sunkiai prieinamų kalnų klajokliai – geriausiai jaučiasi savo gimtajame krašte. Bėgti iš jo tenka, tik įvykus stichinei gamtos nelaimėi (žemės drebėjimui, ugnikalnio išsiveržimui ar pan.) arba užklupus viską žudančiai karo lavinai. Tokiu atveju – visos žmonijos pareiga pabėgėlius priglauti, kol jiems vėl atsiras galimybė sugrįžti, kartu ir prisidedant, kad ši galimybė kuo greičiau atsirastų.

Tik įvairove ir kultūrinio paveldo turtais pasižymintis pasaulis yra žmonijos pažangos laidas. Bet kokios pastangos unifikuoti ir standartizuoti pasaulį, verčiant visą žmonių gyventi vienodu ritmu, veda prie degradacijos ir galutinio visos planetos sunaikinimo. Apie tokio sunaikinimo grėsmę pirmiausia liudija kruvinų autokratiščių režimų įsigalėjimas ir karo židinių, kaip šių režimų užmačių įgyvendinimo priemonių, plitimas. Žiauriausias nusikaltimas yra siekis sunaikinti tautas ir užpildyti jų gimtuosius kraštus iš kitur atvežtais ir betaučiais paverstais asmenimis. Vienas iš šiurpiausių nusikaltimų, padarytų praėjusio amžiaus viduryje, buvo sovietinės imperijos įvykdytas Mažosios Lietuvos (dar vadinamos Rytų Prūsija arba Karaliaučiaus kraštu) gyventojų išžudymas, žmonijos istorijai palikęs paties žiauriausio, iki tol regėto, žvėriškumo reiškinį, kurio prasmės jokiomis priežastimis paaiškinti neįmanoma, nes išduotyjeji nekėlė jokio pavojaus besiveržiančiai sovietų kariuomenei.

Tai buvo dar niekada istorijoje nematytas nusikaltimas – užgrobta teritorija pavertta kruvina dykvieta. Tačiau dar labiau šiurpu tai, kad šis nusikaltimas iki šiol nėra net teoriškai aptartas, o jo organizatoriai ir vykdytojai – net neįvardinti. Kurių pasaulio valstybių mokyklų vadovėliuose tai aprašyta? Deja, ir kiti sovietiniai nusikaltimai (Sibiro, Ledjūrio, Kazachstano mirties stovyklos, masinės užgrobų vietovių gyventojų tremtis ir kt.) pasaulio mokyklų istorijos vadovėliuose dažniausiai net nepaminėti. Tai kodėl mes stebimės, kad parama Rusijos užpultai Ukrainai ir jau trečius metus vykdomos masinės jos gyventojų žudynės didelėje pasaulio valstybių dalyje vis dar traktuojama kaip „vietinis dviejų valstybių konfliktas“? Kodėl tyli milžiniškus biudžetus taikai palaikyti turinčios tarptautinės institucijos, tokios kaip JTO?

Šiandien nerisime neigiančių, kad visas dabartinis pasaulis yra pasiekiamas iš bet kurio planetos taško. Niekas neneigia teisės bet kurios tautos atstovui keliauti po pasaulį ir jį pažinti, nebent jų keliautojų jau yra tiek, kad nebelineka ramiai vietinių gyventojų aplinkai primityvaus masinio turizmo verslo išreklamuotose regionuose Ispanijoje (Italijoje ar kt.).

Tarptautiniai ryšiai ypač paveikė akademinę bendruomenę kasdienybę. Tarptautiniai universitetų projektai, studentų mainai ir stažuotės pagal ERASMUS ar kitas programas, kviestiniai pranešėjai, vizituojančių profesorių veikla tapo kasdienybę. Vis daugėja tos pačios temos tyrimų, vienu metu atliekamų ne tik kaimyninėse, bet ir gana nutolusiose valstybėse. Nei technologiniai ar biotechnologiniai tyrimai, nei juo labiau informacinių technologijų, verslo raidos ar valstybių socioekonominės strate-

gijos klausimų tyrimai nebeįsivaizduojami be plataus tarptautinio konteksto ir didžiųjų duomenų apdorojimo.

Valstybių sienų nepaiso klimato kaitos ir aplinkos taršos procesai. Jokia viena valstybė nepajėgtų įvertinti aplinkos taršos padarinių arba milžiniškiems regionams išskylančių pavojų masto. Ar kas nors jau bandė įvertinti, kaip teršia visos planetos dirvožemį ir atmosferą kasdieniniai Rusijos kariuomenos nusikaltimai Europoje: sprogdinimų ir gaisrų padariniai, laukų ir miškų užminavimai, energetikos, gyvenamojo būsto ir socialinės infrastruktūros daužymas? Ar dar reikia diskutuoti dėl to, kas turėtų padengti šiuos nuostolius, suvokiant, kad žuvusiųjų gyvybės ir suluošintųjų gydymo išvis neįmanoma kompensuoti?

Net lingvistinių ir sociokultūrinių reiškinų pokyčiai neapsiriboja kurios nors vienos tautos dominuojama ar valstybės valdoma teritorija. Todėl jau neberasime abejojančių kitų kalbų mokymosi būtinybe mokslo pažangai. Net ir Vytauto Didžiojo universitetas jau gali pasiūlyti gana plačią kitų kalbų mokymosi programą. Kaip ir anksčiau, populiariausia išlieka anglų kalba, bet pakanka ir norinčių išmokti lenkų, vokiečių, prancūzų, ispanų ir italų kalbų, nes net verslo atstovams gerai žinoma, kad tarptautinių kontaktų sėkmė itin padidėja, kai partneriai geba bendrauti be vertėjų. Daugėja besimokančiųjų japonų ir kinų kalbų. Lietuviams labai praverstų mokėti latvių kalbą.

Tačiau kitų kalbų mokėjimas jokių būdu neturi būti tapatinamas su savo gimtosios kalbos menkinimu ar ignoravimu. Gyva, besivystanti, prie šio laikmečio prisitaikanti kalba išlieka tik tol, kol yra išsilavinusi, savo gimtąja kalba bendraujanti ir ją gerbianči bei puoselėjanti tauta. Apie tai primena ir mūsų valstybės istorijos pavyzdžiai. Kad ir kiek pastangų skirtume, tačiau nei senosios kuršių, nei prūsų kalbos nebeatkursime kaip gyvos kasdieninio bendravimo priemonės. Pasaulis jau prarado kelis šimtus kalbų, o tai reiškia, kad prarado ir didelę lingvistinio paveldo dalį. Šie nuostoliai – nebeatstatomi. Ypač žala padaroma tais atvejais, kai išnyksta bazinės, tūkstantmečių istoriją turinčios kalbos, lėmusios kitų tos grupės kalbų formavimąsi. DIDYSIS LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNAS rodo, kad lietuvių kalboje yra **vienuolika milijonų** žodžių. O dar pridėkite lietuvišką tautos dainų ir tautosakos rinkinį.

Rašytoja ir vertėja Liuda Petkevičiūtė žinutėje „Ką turi žinoti kiekvienas lietuvis?“ primena: „Šlovė mūsų protėviams, mums tokią kalbą sukūrusiems! <...> Jei kalbos žodingumas plečia mąstymo galimybes, tai kas nutiko, broliai lietuviai, mums, iš protėvių paveldėjusiems tokį žodyną? Kur tas plotis, leiskit paklausti, ir kur tas gylis? Ogi jis sumenko, nes savo kalbos nebemokat, brolyčiai, didžiūmos mūsų ŠVENTOS KALBOS žodžių nebervotojat, vograujat bet ką bet kaip, smaigstot jos švytinti ir mus sauganti kūną visokiais -izmais ir kitom bjaurastim, vėblent vis kitoniškai, nors ir nežmoniškai!!! Tad ir liekat vis labiau tomis žiurkutėmis, kurios, ant aruodo tupėdamos, badu gaišta...“

Neseniai viešojoje erdvėje, rytinėje radijo laidoje buvo kategoriškai pareikšta, kad „mokslinės lietuvių kalbos net būti negali“. Kodėl? Ogi todėl, kad „mokslas negali būti lietuviškas“. Jei ir tarp jūsų yra taip manančių, leiskite paklausti, kokia kalba skaitote paskaitas Lietuvos universitetų studentams, užaugusiems Lietuvoje. Kokia kalba rengiate jiems vadovėlius ir metodus nurodymus, tyrimų gaires ir kt.? Angliškai ar lietuviškai – anglų kalbą mišiniu? Kaip vystysis mūsų valstybės ekonomika, jei akademinė bendruomenė ignoruos Valstybinės kalbos įstatymą? Kaip lietuviai mokslininkai bendraus tarpusavyje ir su savo auditorija, su savo visuomene? Diskusijoje, kurioje man neseniai teko dalyvauti, buvo bandoma įrodyti, kad lietuvių kalboje nėra daugelio šiuolaikinio mokslo sąvokų, todėl jas tektų sukurti, „bet ar to reikia?“

Laimei, dirbant mokslininkų laikraščio redaktoriumi, tenka tik pasidžiaugti, kad ne vienas lietuvis mokslininkas, gerai žinomas ir tarptautinėje erdvėje, labai sklandžiai kalba ir rašo lietuviškai, visiškai nesiskundžia, kad jam pritrūko lietuviškų sąvokų. Suprantama, kad kai kurių naujų sąvokų šaknis yra angliška, tačiau jų vartoseną puikiai išsiliejo į gimtąją kalbą. Juk gyva kalba niekada nėra sustingusi, joje visada atsiranda naujų žodžių ir jų junginių. Ir nėra jokio reikalo gimtąją kalbą įgrūsti tik į virtuvę. Beje, su šia problema susidūrė ir mokslininkai, Pirmojoje Respublikoje kūrūsieji Lietuvos universitetą (vėliau – VDU) ir kitas aukštąsias mokyklas.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Virtuali paroda „Lietuvos kelias į NATO ir Europos Sąjungą“. Seimo archyvas, prisidėdamas prie Lietuvos Respublikos narystės NATO ir Europos Sąjungoje 20-mečio minėjimo, kviečia aplankyti virtualią parodą ir susipažinti su Seimo archyve saugomais dokumentais, atspindinčiais Lietuvos integraciją į euroatlantines struktūras.

Jau pirmąsiais nepriklausomybės atkūrimo metais išreiškusi valią sugrįžti į laisvą Europos tautų šeimą ir vienyti bendrai gynybai, Lietuva nė karto nenukrypo nuo pasirinkto kurso. Šias nuoseklias pastangas ir liudija parodoje pristatomi dokumentai: Seimo priimti įstatymai ir nutarimai, užsienio valstybių vadovų ir aukštų NATO bei Europos Sąjungos pareigūnų laiška ir fotografijos, kuriose užfiksuotos susitikimų su užsienio svečiais akimirkos.

Seimas papildė atmintinų dienų sąrašą. Parlamentarai sutarė šį sąrašą papildyti: gegužės 14-ąją – Jaunimo darbuotojo diena, rugpjūčio 10-ąją – Lituanistinės mokyklos diena ir lapkričio 15-ąją – Mecenatestės diena. Pasak iniciatorių, Jaunimo darbuotojo dieną įtraukus į atmintinų dienų sąrašą, tai suteiks darbuotojams didesnę darbo su jaunais žmonėmis prasmę, ugdyt pasitikėjimą ir pagarbą dirbantiems su jaunimu, bus sudarytos palankios sąlygos jaunimo darbuotojų bendruomenei dalyvauti šventiniuose susibūrimuose, skatins artimiau bendrauti, artimiau susipažinti su šia profesija ir pagaliau suteikti jai oficialų statusą. Būtent 2013 m. gegužės 14 d. buvo patvirtintas Jaunimo darbuotojų veiklos aprašas.

Pasirinkta Lituanistinės mokyklos diena siejama su 2012 m. rugpjūčio 10 d. Pasaulio lietuvių bendruomenės XIV Seime priimta rezoliucija „Dėl užsienio lietuvių neformaliojo švietimo koordinavimo perdavimo Švietimo ir mokslo ministerijai“, kurioje teigiama, kad „užsienio lietuvių lituanistinis švietimas yra prioritetingas Lietuvos valstybės ryšius su užsienio lietuviams sritis“. Ši rezoliucija yra atspirties taškas, Lietuvos valstybės bei lituanistinių mokyklų ryšio ir bendradarbiavimo užtvirtinimas. Pirmoji lituanistinė mokykla buvo įkurta dar 1949 m. JAV, o šiuo metu, Švietimo ir mokslo institucijų registro duomenimis, užsienyje veikia daugiau nei 240 lituanistinio švietimo įstaigų, kuriose mokosi apie 11 tūkst. užsienio lietuvių mokinių, dirba apie 1 200 mokytojų.

Mecenatestės dienos įtraukimu į atmintinų dienų sąrašą siekiama didinti visuomenės dėmesį mecenatystei Lietuvoje, skatinti gerųjų mecenatystės pavyzdžių sklaidą visuomenėje. Tarptautinė mecenatystės diena daugelyje šalių, įskaitant JAV ir Kanadą, minima lapkričio 15-ąją. Ji simbolizuoja ir išryškina dalijimosi bei bendradarbiavimo tarp bendruomenių svarbą, kuriant viešąjį gerį. Pasak šios iniciatyvos rengėjų, kasmet lapkričio 15 d. šalyje planuojama rengti nacionalinių, savivaldybės ir bendruomenės mecenatų pagerbimo renginį.

Pritarta siūlymui leisti dovanoti nurašytas knygas. Seimas po svarstymo pritarė Bibliotekų įstatymo pataisoms, kuriomis siekiama leisti bibliotekoms išdalyti nurašytas knygas, t. y. prieš atiduodant perdirbti nurašytas knygas, jas neatlygintinai perduoti fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn. Šis projektas parengtas, atsižvelgiant į nuolat viešojoje erdvėje pasirodančius pranešimus ir negatyvias visuomenės reakcijas dėl bibliotekų pripažintų nereikalingomis arba netinkamomis naudoti nurašytų knygų naikinimo. Pagal svarstomą projektą, Seimui priėmus įstatymo pakeitimus, kultūros ministras turėtų patvirtinti tvarką, kaip būtų vykdomas nurašytų knygų perdavimas.

Kultūros ministras Simonas Kairys anksčiau yra atkreipęs dėmesį, kad nors bibliotekos gali organizuoti viešus aukcionus, nurašant vieną ar kitą knygą, bet dėl nedidelės kainos šios procedūros neapsimoka daryti. Kultūros ministerija pažymi, kad per 2022 metus bibliotekos nurašė 2 150 131 knygą (4,5 proc.), kurios neatitiko vartotojų poreikių ir buvo pripažintos nereikalingomis arba netinkamomis naudoti.

LIETUVOS MOKSLO TARYBA KVIETIA STUDENTUS STAŽUOTIS NASA

Lietuvos mokslo taryba (LMT) skelbia konkursą dėl tarptautinių 2025 m. pavasario ir vasaros stažuotčių JAV nacionalinėje aeronautikos ir kosmoso administracijoje (NASA), kurių metu studentai galės įgyti unikalių žinių ir praktinės patirties. Tiek pavasario, tiek vasaros stažuotėms kitais metais LMT finansuos po 10 studentų. Paraiškas konkursui galima teikti iki šių metų gegužės 16 d., 16 val.

„Metų pradžioje vykęs Lietuvos mokslo tarybos delegacijos vizitas į JAV NASA Tarptautinių ir tarpinstitucinių ryšių biurą

atvėrė naujas galimybes Lietuvos studentams ir tyrėjams. Lietuva yra viena iš 13 valstybių, dalyvaujančių tarptautinėje NASA stažuotčių programoje, tad būsiami stažuotojai turės privilegiją dirbti prie globalių problemų sprendimo bei praktiškai prisiliesti prie inovacijų kūrimo. <...> Šis konkursas yra gera galimybė gabiausiems studentams praplėsti savo mokslo žinių horizontus ir išbandyti save naujoje aplinkoje“, – apie pirmąjį LMT paskelbtą kvietimą teikti paraiškas NASA stažuotėms sakė LMT pirmininkas dr. Gintaras Valinčius.

NASA tarpvalstybinių susitarimų pagrindu sudaro galimybes gabiems studentams atlikti mokslines stažuotes NASA mokslinių tyrimų centruose. Šiomis NASA stažuotėmis norima skatinti studentų, studijuojančių gamtos, technologijų, inžinerijos ir matematikos studijų programose, dalyvavimą tarptautiniuose projektuose, ugdyti jų įgūdžius vykdyti mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą kosmoso technologijų srityje.

LMT skelbiamas kvietimas teikti paraiškas yra skirtas 2025 m. pavasario (sausio–ge-

gužės mėn.) ir vasaros (birželio–rugpjūčio mėn.) stažuotėms atlikti NASA mokslinių tyrimų centruose: *Ames Research Center (California)*, *Goddard Space Flight Center (Maryland)*, *Johnson Space Center (Texas)*. Numatoma pavasario stažuotės trukmė – 16 savaičių, vasaros – 10 savaičių. Stažuotčių metu atrinkti gabiausi Lietuvos Respublikos pilietybę turintys studentai turės galimybę dirbti prie konkrečių tyrimų projektų ir prisidėti prie pažangiausių mokslinių tyrimų vykdymo bei kosminių technologijų kūrimo. ■

KONKURSAS „MOKSLO MIKROFONAS“

Lietuvos mokslo taryba (MLT) pirmą kartą organizuoja konkursą „Mokslo mikrofonas“, kuriame kviečia dalyvauti bakalauro, magistro, doktorantūros ar vientisų studijų programų studentus ir laimėti biuletą skaityti pranešimą didžiausioje inovacijų ir technologijų konferencijoje LOGIN 2024, šiemet vyksiančioje gegužės 30–31 d. parodų ir kongresų centre LITEXPO.

„Mokslo mikrofonas“ nėra mokslinė konferencija. Tai renginys, kviečiantis studentus sudominti LOGIN dalyvius savo žiniomis ir patirtimi. Tai unikali galimybė originaliai ir kūrybiškai perduoti savo mokslines išvalgas, susijusias su studijų kryptimi, visuomenei, populiarinti mokslą ir inovacijas bei išbandyti savo jėgas didžiausioje technologijų ir inovacijų Baltijos

šalyse konferencijos LOGIN scenoje“, – sako LMT Mokslo ir verslo bendradarbiavimo skyriaus vadovė dr. Lina Kisielė.

Dalyvavimo konkurse paraišką galima teikti iki gegužės 8 d., užpildant dalyvio anketą ir atsiunčiant trumpą (iki 3 min) vaizdo pristatymą apie savo teikiamą temą el. paštu mokslomikrofonas@lmt.lt, laiško temoje nurodant „Mokslo mikrofonas“. Pirmo etapo

atranką įveikę talentingiausi studentai gegužės 15 d. gyvai galės pristatyti savo pranešimą LMT ir LOGIN komisijai. Konkursą laimėjęs pranešėjas turės galimybę pasirodyti LOGIN 2024 scenoje ir apie savo idėjas papasakoti LOGIN auditorijai. LOGIN yra didžiausias ir, ko gero, drąsiausias inovacijų susitikimas Baltijos šalyse, kasmet pritraukiantis net 5 tūkst. dalyvių. ■

LIETUVOS AKTUALIJOS

Milijoninius ministerijų konkursus laimi įsipareigojimų nevykdanti įmonė

Seimo narys Algirdas Sysas spaudos konferencijoje pasidalijo informacija, kurią rinko trejus metus. Anot parlamentaro, ministerijų konkursus, susijusius su informacinių sistemų diegimu, laimi įmonė, kuri nevykdo savo įsipareigojimų ir yra įtraukta į nepatikimų paslaugų teikėjų sąrašą. Tačiau tai jai nesutrukdė neseniai laimėti 50 mln. eurų vertės projekto konkursą, nors ji nesugebėjo laiku ir tinkamai įvykdyti 1 mln. vertės projekto. Mūsų valdžios institucijos perka paslaugas iš nepatikimų įmonių, o po to ilgai ir nuobodžiai pratęsinėja projektus, dar ir primokėdamos, bet negaudamos jokių rezultatų. Šiuo atveju įmonės „Proit“ užvilktas projektas – svarbus visos Lietuvos žmonėms, nes turėjo būti sukurtas el. paslaugos, kad būtų palengvintas savivaldybių socialinės rūpybos skyrių darbas.

„Kai tik ateina ruduo, prasideda šių skyrių apgultis. Daugelį darbų ir funkcijų jau seniai reikėjo skaitmenizuoti. Socialinių

paslaugų šeimoms informacinė sistema dažnai „užlūždavo“, todėl nuspręsta ją modernizuoti.“, – priminė A. Sysas. Jis pasidomėjo projektu, kuris buvo pasirašytas 2021 m. lapkritį. Jo vertė buvo beveik 1 mln. eurų

ir turėjo būti baigtas iki 2023 m. vidurio. Įmonė „Proit“ turėjo sukurti 14 naujų elektroninių paslaugų, modernizuoti 13 esamų paslaugų ir dar daug visko padaryti. „Likus keliems mėnesiams iki projekto pabaigos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija man atsakė: paslaugų teikėjas vėluoja, skaičiuojame delspinigius“, – sakė A. Sysas. Pasiteiravęs savivaldybėse, ar jau įdiegtos žadėtos paslaugos, parlamentaras sulaukė tik neigiamų atsakymų: „Projektas buvo kelis kartus pratęstas, įmonei buvo mokami pinigai. Prieš naujus metus pasižvalges po Finansų ministerijos puslapį, aptikau, kad projektas neva baigtas ir išmokėta didesnė suma, nei buvo numatyta iš pradžių... Kai paklausiau, kodėl vykdomi papildomi išmokėjimai, nors įmonė nevykdo įsipareigojimų, sulaukiau atsakymo, kad tai – konfidencialu.“

Konkursų čempionė

Ši įmonė yra laimėjusi ne vieną Sociali-

nės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) konkursą. O 2023 m. ji laimėjo 50 mln. eurų vertės Susisiekimo ministerijos konkursą. „Kaip čia atsitinka, kad įmonė, kuri laiku neįvykdė milijono vertės projekto, tik pinigėlius „įsisavino“, dabar laimi 50 kartų didesnę projektą? Kur žiūri priežiūros institucijos? Paklausiau asmeniškai Ingridos Šimonytės, kodėl Vyriausybės strateginius sandorius tikrinanti komisija lyg niekur nieko paskelbė UAB „Proit“ konkurso nugalėtoja, nors įmonė įtraukta į nepatikimų paslaugų teikėjų sąrašą. Premjerė atsakė, kad komisija tikrina sandorius tik tada, „kai reikia“. Gaila mokesčių mokėtojų pinigų. Neatliktus darbus atlieka ministerijos papildomai samdomi IT specialistai. SADM triušiančių IT specialistų skaičius nuo 2021 m. išaugo daugiau nei dvigubai. Kaip neišaug, kai tiek svetimų įsipareigojimų reikia vykdyti. Parengta pagal Seimo pranešimą ■

Ukrainos mokslininkams ir bendriems mokslo tyrimams numatyta skirti beveik 2 mln. eurų

■ Atkelta iš 2 p.

2022–2023 m. buvo įdarbinti 157 Ukrainos mokslininkai įvairiuose Lietuvos universitetuose, mokslų centruose ir institutuose, kurie vykdė aukšto nacionalinio ar tarptautinio lygmens mokslinius tyrimus. Nuo karo Ukrainoje pradžios LMT suteikė 3,1 mln. eurų paramą šalies mokslininkų įdarbinimui ir

bendrų mokslo tyrimų projektų finansavimui.

LMT nuosekliai didino ir kitų bendradarbiavimo su Ukraina programų biudžetus. Viena jų – Lietuvos–Ukrainos bendradarbiavimo programa. 15-oje šios programos finansuojamų projektų numatyta galimybė įdarbinti Ukrainos tyrėjus ir finansuoti jų atvykimą į mokslo renginius Lietuvoje. Šiai priemonei finansuoti 2024–2025 m. skirta 1,5 mln. eurų.

Skatindama mokslinį bendradarbiavimą su Ukraina, LMT 2023 m. prisijungė prie JAV nacionalinio mokslo fondo (angl. National Science Foundation) iniciatyvos IMPRESS-U ir 2024 m., skirdama 400 tūkst. eurų, numato finansuoti 5 tarptautinius mokslo projektus, kurių bendras tikslas – kurti atsparią švietimo ir mokslo sistemą Ukrainoje. LMT nuo pat karo pradžios

vieningai palaiko Ukrainą bei ragina siekti taikos, gerbti tarptautinę ir žmogaus teise. Europos ir tarptautinių mokslinių tyrimų bendruomenė turi ir toliau kartu dirbti, kad imtųsi visų įmanomų veiksmų paremti Ukrainos mokslininkus tobulinant jų kompetencijas ir tęsti mokslinę veiklą. Parengta pagal LMT pranešimą ■

„ŠIAME SKYRIUJE PRAŠOME KALBĖTI RUSIŠKAI“

Dr. Vytautas Sinica

Vis galvoju, ar aš ko nesuprantu. Pasirodo, Lietuvoje gyventojams reikia mokėti rusiškai, o ne kitataučiams

mokėti lietuviškai. Natūralu, kai Vyriausybės pozicija yra nė už ką atvykėlių lietuviškai nemokyti ir to nereikalauti („būtų nacionalizmas, būtų baisu...“). **Bet kodėl lietuviai ir kitų tautų piliečiai Lietuvoje turi išmokti rusiškai, kad būtų aptarnaujami? Kas prie ko prisitaiko?** Neseniai pažįstamas ispanas, senokai gyvenantis Lietuvoje, sakė: „Su manimi visi kalba bent angliškai, nes aš nemoku lietuviškai. Taip niekada neišmoksiu lietuviškai, nes jokio poreikio nėra. Ispanijoje taip nebūtų.“ Čia galioja tas pats – patys prisitaikome, kur tik galime. Patys prie to, kad čia – Lietuva, niekaip taikytis nereikalaujame.

Ir tik nesakykite, kad čia dėl ukrainiečių. Pirma, tarp visų atvykusių dirbti į Lietuvą jų – aiški mažuma. Baltarusijos, Rusijos, Kirgizijos, Uzbekistano ir kitų „-stanų“ piliečiai kartu sudaro daug daugiau. Antra, didelė dalis atvykusių iš Ukrainos yra iš Rytų ir kalba rusiškai. Trečia, **visi, kas norėjo, jau seniai galėjo išmokti. Ketvirta, Lietuva net ir ukrainiečius stumia į rusų kalbą, nes siūlo jiems ir jų vaikams mokytis rusų kalbą rusakalbėse mokyklose.** Penkta, net ir pabėgėlio statusas nėra priešastis per dvejus metus nepramokti tave priėmusios šalies kalbos pagrindų. Daugybė ukrainiečių pra-

moko ir kalba tiek, kad paslaugų sektoriuje pakanka. Vadinasi, galima, lieka tik noro klausimas. Šešta, labai retas lietuvis susikalba ukrainietiška.

Tad čia ne tik politinis klausimas, kas į ką integruojasi, bet ir moralinis klausimas, kiek galima dangstyti ukrainiečių kalba Lietuvos rusinimą. Nes, jeigu Lietuva bus rusiška, kam jos apskritai reikia? Nacionalinės valstybės ir jų nepriklausomybė yra tam, kad jose galiotų jų normos, skleistųsi jas įsteigusios tautų kultūra ir kalba. *Parengta pagal „Pozicija.org“*

POLITINIAI KALINIAI IR TREMTINIAI PROTESTUOJA PRIEŠ LGGRTC REFORMĄ

Pranas Ulozas

„Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos (LPKTB) suvažiavimas griežtai prieštarauja dėl Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC)

pavadinimo keitimo, veiklos ir valdymo pertvarkymo. Sąvoką „genocidas“ pavadinime būtina palikti, nes daugiau kaip dvidešimt tūkstančių nužudytų partizanų, ryšininkų ir šimtai tūkstančių Lietuvos gyventojų trėmimai (planavo ištremti virš septynių šimtų

tūkstančių) kitaip, kaip tautos genocidas, negalima vadinti“, – skelbiama LPKTB XXVII suvažiavimo rezoliucijoje.

LPKTB prieštarauja dėl LGGRTC valdymo reformos, kai įkuriama išorinė tarnyba. Centro veikla ir jo vadovas tampa

priklausomas nuo Tarybos įgeidžių. Seimas nušalinamas nuo pareigos rūpintis istorine atmintimi politikos įgyvendinimo ir kontrolės, paliekant minimalią valių balsuoti. *Pranešimo autorius yra LPKTB pirmininkas.*

MŪSŲ UNIVERSITETUOSE

REIKIA KOMPLEKSNIO POŽIŪRIO Į NACIONALINĮ SAUGUMĄ

Lukas Andrikis

Mykolo Romerio universitete (MRU) balandžio 18–19 d. vyko tarptautinis mokslinis forumas „Tvaraus saugumo tinklo kūrimas dinamiškoje aplinkoje“ (angl. „Networking on Sustainable Security in Dynamic Environment“), kuriame dalyvavo Lietuvos ir užsienio mokslininkai bei saugumo ekspertai. Jau tradicija tapęs forumas sujungė dvi konferencijas, kuriose buvo analizuojamos valstybės, visuomenės ir asmens saugumo potencialo kūrimo problemos.

Forumo dalyvius pasveikino MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė. Sveikinimo kalboje ji pabrėžė išsames dabartinės saugumo situacijos supratimo svarbą. Pasak MRU rektorės, karai, vykstantys informacijos, kibernetinės erdvės, energetikos ir ekonomikos srityse, nesilaiko sienų ar taisyklių. Norėdami užtikrinti savo saugumą, turime užduoti nepatogius klausimus ir kartu ieš-

MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė sveikina forumo dalyvius. *Luko Kodžio nuotr.*

koti atsakymų. Universitetas ir šandieninis forumas yra puiki, saugi vieta tokiems apmąstymams skatinantiems pokalbiams. „Nerimą kelianti tikrovė reikalauja naujo požiūrio į užsienio politiką ir nacionalinį saugumą, kuriame greta gynybos ir diplomatijos būtų pabrėžiamas darnus vystymasis ir diegiamos kolektyvinio bei žmogiškojo saugumo sąvokos. Mūsų forumas padidina mūsų pasirengimą įveikti išbandymus ir sustiprina ekspertų tinklą“, – sakė dr. I. Žalėnienė.

MRU prodekanė mokslui ir projektinei veiklai prof. dr. Aurelija Pūraitė pažymėjo, kad šiame forume akcentuojama kuri nors aktuali šiuolaikiniam saugumui problema.

Šiais metais forume didelis dėmesys skiriamas hibridinėms, ypač – informacinėms, grėsmėms ir įvairioms šio reiškinio formoms. Ji pabrėžė: „Kvėstiniai pranešėjai iš JAV, Australijos, Estijos ir Lietuvos diskutavo, kokia yra informacijos įtaka šiuolaikiniame geopolitiniame saugumo kontekste ir kaip kovoti su įvairiomis informacinėmis grėsmėmis.“

Kasmet, kaip vieni iš forumo partnerių, diskusijose aktyviai dalyvauja Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos atstovai, pristatydami naujausius mokslinius tyrimus ir išsamią tarptautinės padėties analizę. „Šiais metais Karo akademijos atstovų pranešimuose ypatingas dėmesys skiriamas

informacijos ir dezinformacijos poveikiui, vertinant geopolitinę saugumo situaciją, socialinių tinklų keliamas grėsmes, gynybos finansavimo struktūrinius aspektus valstybės finansiniam saugumui bei visuomenės saugumo klausimams“, – sakė Lietuvos karo akademijos Gynybos ekonomikos ir vadybos mokslo grupės vadovė doc. dr. Gitana Džezvičiūtė. Forumas yra iš dalies finansuojamas Europos komisijos projekto „Erasmus+“ Nr. 2022-1-EE01-KA220-HED-000089329 „Bendradarbiavimas, kuriant bendrą mokymo programą, skirtą kovai su hibridinėmis grėsmėmis“ lėšomis. *Autorius yra MRU Komunikacijos skyriaus vadybininkas.*

Japonijos ambasadorius Mykolo Romerio universitete: kaip galėtume išvengti karo?

Mykolo Romerio universitete (MRU) Japonijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Tetsu Ozaki skaitė paskaitą „Kaip ir kodėl mes galime ir turėtume išvengti karo ir kitos

Rytų filosofijos mintys“. Buvo aptarta karo grėsmės tema, lyginamos Rytų ir Vakarų mintys, Rytų filosofų požiūriai į taikos kūrimą. Ambasadorius pabrėžė, kad kultūrinė diplomatija yra raktas į tarptautinių santykių

gerinimą ir indėlių į taiką, kartu parodydamas pastangų diskutuoti svarbą kultūros plėtrai.

Ambasadorius pradėjo susitikimą, cituodamas garsiojo fiziko Alberto Einšteino laišką „Kodėl karas?“ („Why War?“), 1932

m. parašytą žymiam psichoanalitikui Zigmundui Freudui. A. Einšteinas savo laiške retoriškai klausė, ar įmanoma žmoniją atitolinti nuo karo grėsmės? Z. Froidas atsakė

Japonijos ambasadorius Mykolo Romerio universitete: kaip galėtume išvengti karo?

■ Atkelta iš 5 p.

išsamiai: „Tai, kas skatina kultūros vystymąsi, veikia ir prieš karą.“ Po to T. Ozaki pristatė įvairias perspektyvas ir požiūrius į tai, kaip išvengti karo ir įgyvendinti taiką, pristatydamas tokius žymius Rytų filosofus, kaip YOKOI Shonan, Laozi, Sunzi, Mozi ir SHAKU Shyoen.

Lygindamas Vakarų ir Rytų mąstymo modelius, T. Ozaki atkreipė dėmesį, kad, nors mokslo raidai būtinas skirstymas, pavyzdžiui, į analizę ir diferenciaciją, Vakarai kuria civilizaciją tik su panašiai mažančiomis šalimis, todėl nesąmoningai suskaldė pasaulį ir net izoliuoja save, neįtraukdami skirtingų grupių į kultūrinę visumą. Jis pabrėžė diskusijų ir dialogo svarbą kultūros raidai, cituodamas YOKOI Shonano žodžius ir teigdamas, kad būtina atkakliai stengtis diskutuoti. Ambasadoriaus nuomone, iššūkiai, su kuriais dabar susiduriame, yra sudėtingai tarpusavyje susiję ir negali būti

išspręsti be atsakingų pasaulio veikėjų dialogo ir bendradarbiavimo. Raktas į šių problemų sprendimą yra kultūrinė diplomatija, t. y. dialogas ir mainai tarp asmenų ir tautų, o ne ginkluotas pasipriešinimas. Japonijos diplomatijai yra būdingas dialogas ir bendradarbiavimas. T. Ozaki pabrėžė, kad Japonija, kuri po pralaimėjimo Antrajame pasauliniame kare atsigavo su tarptautinės bendruomenės parama, ir toliau prisidės prie tarptautinės tvarkos kūrimo.

MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė Japonijos ambasadoriui T. Ozaki įteikė Lietuvos Respublikos Konstituciją, išverstą į japonų ir kitas užsienio kalbas. Rektorė aptarė MRU bendradarbiavimą su Japonijos universitetais ir pasidalijo MRU ateities planais.

Tetsu Ozaki gimė 1958 m. Nagasakio prefektūroje. Baigęs Tokijo universitetą, jis pradėjo karjerą investiciniame banke „Nomura“ grupėje. 2008 m. „Nomura“ grupei įsigijus per finansų krizę bankrutavusį

Japonijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Tetsu Ozaki ir MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė

JAV investicinį banką „Lehman Brothers“, T. Ozaki buvo atsakingas už vakarietiško banko verslo modelio pertvarkymą į azijietišką. 2016 m. jis paskirtas „Nomura“ grupės veiklos vadovu. Eidamas šias pareigas, T. Ozaki daugiausia dėmesio skyrė procesui, keičiančiam vakarietiško ir japoniško mąstymo konfliktą į vienas kitą papildantį mąstymą. Prieš 10 metų jis pradėjo studijuoti kinų klasiką Rytų filosofijos būrelyje. Jau septynerius metus kasdien praktikuoja Zazen meditaciją. 2020 m. tapo vienu iš Japonijos laisvųjų menų skatinimo komiteto įkūrėjų ir iki 2021 m. vadovavo internetinei mokyklai, tyrinėjant japonskosios minties ištakas ir siekiant praktiškai pritaikyti japonų laisvuosius menus.

2021 m. spalį paskirtas Japonijos ambasadoriumi Lietuvoje, T. Ozaki aktyviai prisideda prie Lietuvos ir Japonijos politinių ir ekonominių santykių, kultūrinių mainų ir žmonių tarpusavyje ryšių plėtojimo. ■

Žemės ūkio akademijos 100-metį įprasmino ąžuolynas

Prie Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Žemės ūkio akademijos pasodintas jos įkūrimo 100-mečiui skirtas ąžuolynas. Renginyje dalyvavęs ir vardinį ąžuoliuką pasodinęs žemės ūkio ministras Kęstutis Navickas ąžuolyno sodinimą pavadino prasminga iniciatyva, skirta ateities kartoms. Šie metai Akademijai ypatingi – jau šimtas metų, kai ji dirba tam, kad žemės ūkio ir miškininkystės sektorius būtų pažangus ir inovatyvus, turėtų aukštos kvalifikacijos ir žemę mylinčių specialistų. „Medžio sodinimas yra nesavanaudiškas veiksmas, jis skirtas ateities kartoms. Akademijos įsteigėjai ąžuolus sodino Dotnuvoje, šiandien mes tą darome čia. Linkiu, kad visi ąžuolai prigytų ir pasiektų brandą“, – sveikinimo kalboje sakė ministras K. Navickas.

Pasak VDU rektoriaus prof. dr. Juozo Augučio, baigusieji šią aukštąją mokyklą pasodino milžinišką skaičių miškų, augina duoną ir maitina Lietuvą. Pasodinta ąžuolų

Žemės ūkio akademijos 100-mečiui skirtas ąžuolyno sodinimas. Kairėje: vardinį ąžuolą sodina žemės ūkio ministras Kęstutis Navickas. ŽŪM nuotr.

giraitė simbolizuos ryšį su praeitimi, dabartimi ir ateitimi. Per visus šiuos metus stiprėjo mokslinių tyrimų bazė, didėjo mokslinių tyrimų ir mokslo paslaugų apimtys, keitėsi studijų programos kryptys, tačiau Akademija niekada nenutolo nuo žemės ūkio ir kaimo. „Universitetas šiandien didžiuojasi itin stipriais ryšiais su alumnais, aktyviu absolventų klubu, 16 mecenatų, beveik 200 partnerių ir stipria Akademijos bendruomene. Tikiu, kad visi kartu ir toliau kursime inovatyvų, modernų žemės ūkį, kaimą ir regionus“, – neabejojo VDU Žemės ūkio akademijos kanclerė prof. dr. Astrida Miceikienė.

Akademijos istorijos dalimi tapo 38-ųjų vardinių ąžuolų steigėjai: prezidentai, ministrai, rektorai, mecenatai ir kt. Jiems įteikti ąžuoliniai, ąžuolo lapo formos atminimo ženklai. Renginio metu iškilmingai atidengta 100-mečio ąžuolyno atminimo lenta. Parengta pagal Žemės ūkio ministerijos pranešimą. ■

NAUJI TYRIMAI

Fizinių asmenų bankrotas: išsigelbėjimas iš beviltiškos situacijos

Doc. dr. Remigijus Jokubauskas

Nuo pat civilizacijos pradžios skolų našta slėgė žmones ir kėlė grėsmę ne tik finansinei gerovei, bet ir asmeninei laisvei. Senovės Graikijoje skolininkai rizikavo ne tik prarasti savo turtą, bet ir tapti savo kreditorių vergais. Ši problema tapo tokia opi, kad paskatino Atėnų įstatymų kūrėją Soloną dar VI a. pr. Kr. imtis ryžtingų

veiksmų. Įstatymas, draudžiantis paversti skolininką vergu, atvėrė kelią į naują pradžią tiems, kuriuos slėgė skolos. Solonas panakino ne tik privačias, bet ir viešas skolas, o tai reiškė, kad Atėnų piliečiai, neturintys galimybės grąžinti skolų, ne tik atsikratė varginančios naštos, bet ir atgavo teisę dalyvauti miesto valdyme.

Nors klasikinės civilizacijos egzistavo prieš tūkstančius metų, kai kurie jų principai ir toliau daro įtaką šiuolaikiniam pasauliui. Solono reformos senovės Graikijoje ir jo įvestas išskolinimų panaikinimo principas atsispindi ir šiandieniam bankroto procese, kuriuo siekiama suteikti žmonėms galimybę pradėti naują gyvenimą be skolų naštos. Fizinių asmenų bankroto procesas yra tikrai nekasdienis reiškinys fizinio asmens gyvenime. Pasinaudojus fizinio asmens bankroto procesu, pakartotinai tai padaryti galima

tik po dešimtmečio. Tai išskirtinis teisinis instrumentas, kai, taikant prevencines priemones, skatinančias atsakingą vartojimą, galima išvengti nepamatuoto skolų kaupimo.

Įrankis fizinių asmenų išskolinimo problemoms spręsti

Nors fizinių asmenų nemokumo procesas gali atrodyti kaip sunki situacija žmogaus gyvenime, iš tikrųjų tai yra teisinis instrumentas su specifiniais socialiniais ir ekonominiais tikslais. Fizinių asmenų nemokumo tikslas iš principo labai skiriasi nuo juridinių asmenų nemokumo. Šio proceso esmė yra spręsti fizinių asmenų skolų problemas. Bankroto procesas sumažina socialinę įtampą tarp kreditorių ir skolininko, kuris negali grąžinti skolų. Vienas iš jo tikslų yra suteikti galimybę sumokėti dalį skolų kreditoriams, kiek tai įmanoma.

Natūralus rinkos ekonomikos reiškinys

Kasmet Lietuvoje iškeliama apie 300 fizinių asmenų nemokumo bylų. Nors pareiškimų pateikiama daugiau, griežtos sąlygos lemia, kad ne visi yra tenkinami. Tokie skaičiai rodo dažną reiškinį, paaiškinamą natūralia rinkos ekonomikos dinamika. Nemokumas, kaip socialinis teisinis reiškinys rinkos ekonomikoje, yra neišvengiamas, todėl fizinių asmenų bankroto procesas turėtų būti suprastas kaip visiškai natūralus reiškinys. Pasauliniame kontekste Lietuvos padėtis šiuo atveju nėra išskirtinė: kaip ir visos Europos Sąjungos valstybės narės, Lietuva turi specialią teisinę sistemą fizinių asmenų nemokumo klausimams spręsti.

Fizinių asmenų bankrotas: išsigelbėjimas iš beviltiškos situacijos

■ Atkelta iš 6 p.

Kreditorių interesai paliekami likimo valioje?

Bankroto procesas skirtas ne tik skolininko, bet ir kreditorių interesams. Sėkmingai įvykdytas fizinių asmenų bankroto procesas baigiasi daugelio kreditorių skolų atleidimu. Vis dėlto egzistuoja tam tikros išimtys. Pavyzdžiui, skolos, susijusios su socialiniais, ekonominiiais ar vertybiniais tikslais, nėra atleidžiamos. Tai apima išlaikymo išlaidas nepilnamečiams vaikams ir nusikalstamais veiksmais padarytos žalos atlyginimą. Dauguma valstybių, turinčių fizinių asmenų bankroto procesą, būtent ir išskiria tokias skolas, kurios nėra atleidžiamos. Tokių skolų atleidimas paneigtų ekonominius ir socialinius tikslus, kuriuos siekiama apginti, reikalaujant jas vykdyti net ir bankroto atveju. O sklandus ir efektyvus bankroto procesas yra naudingas kreditoriams, nes jis padidina tikimybę atgauti dalį jiems priklausančių lėšų.

Teisėta gynybos priemonė

Dažnai visuomenėje bankrotas yra suvokiamas kaip galutinis žingsnis, reiškiantis finansinę katastrofą. Tačiau bankroto proceso tikslas yra naujos pradžios arba naujo starto suteikimas. Europos Sąjungos nemokumo teisės aktai būtent ir skatina naują startą. Tai reiškia, kad po bankroto proceso fiziniams asmeniui suteikiama galimybė toliau tęsti savo veiklą. Todėl neturėtų būti taikomi jokie draudimai, susiję su veiklos vykdymu ar vartojimu vien dėl to, kad asmuo pasinaudojo bankroto procesu. Fizinio asmens bankrotas yra teisėta gynybos priemonė, kuria gali pasinaudoti nemokus asmuo, todėl neturėtų būti taikomi jokie apribojimai dėl to, kad asmuo pasinaudojo šia teise.

Orumo atkūrimas arba antroji galimybė

Fizinių asmenų bankroto proceso tikslas yra ne tik mokumo, bet ir fizinio asmens orumo atkūrimas. Įsivaizduokime situaciją,

kurioje fizinis asmuo, patyręs finansinį sunkmetį ir negalintis grąžinti skolų, susiduria su didele socialine įtampa. Kreditorių reikalavimai, teisminiai procesai ir priverstinis išieškojimas iš skolininko turto neigiamai veikia ne tik skolininko, bet ir jo šeimos narių psichologinę būklę ir socialinę gerovę. Būtent fizinio asmens orumo atkūrimas po bankroto proceso ir turėtų būti tas tikslas, kurio siekiama su nauju startu arba antrąja galimybe.

Įstatymo leidėjo vartojamas terminas „mokumo atkūrimas“ nėra pakankamai tikslus. Tiksliau būtų sakyti, kad norime atkurti fizinio asmens orumą, grąžinant jam teisę egzistuoti be skolos, kuri slėgė iki bankroto bylos iškėlimo. Siūlomi pakeitimai leistų tobulinti fizinio asmens bankroto proceso reguliavimą ir padidinti jo efektyvumą.

Nepamatuotas vartojimas ir fizinis asmens nemokumas

Nemokumo teisės tyrimai atskleidžia įvairias fizinio asmens nemokumo priežastis.

Dažnai fizinio asmens nemokumo priežastimi tampa nepagrįstas ir nepamatuotas vartojimas, o tai reiškia skolinius įsipareigojimus, kurių vėliau neįmanoma tinkamai vykdyti. Teisinis reguliavimas nėra vienintelis įrankis, sprendžiant fizinių asmenų įsiskolinimo problemas. Ypač svarbios prevencinės priemonės, skatinančios protingai vartoti ir vengti per didelių įsipareigojimų. Visuomenės švietimas apie tinkamą vartojimą ir finansinius įsipareigojimus yra itin svarbi priemonė, siekiant išvengti fizinių asmenų nemokumo. Į prevencines priemones turėtų atkreipti dėmesį tiek įstatymų leidėjai, tiek vykdomosios valdžios institucijos.

Doc. dr. Remigijaus Jokubausko monografija „Fizinių asmenų bankroto procesas“ šiais metais pelnė Lietuvos mokslų akademijos Jaunųjų mokslininkų ir doktorantų mokslinių darbų konkurso premiją. Autorius yra MRU Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto mokslininkas.

MOKSLO ISTORIJOS PUSLAPIAI

Kunigo profesoriaus dr. Pijaus Aleksos 130-osios gimimo metinės

Valentinas Aleksa

Būsima lietuvių kunigas Pijus Aleksa gimė 1894 m. gegužės 5 d. Parausių kaime, Paežerių valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje, Sūduvos ūkininkų Juozo Aleksos (1851–1913) ir Magdalenos Bieliukaitės-Aleksienės (1861–1917) šeimoje, kurioje užaugo aštuoni vaikai. Pijaus tėveliai auklėjo savo vaikus lietuvių tautinio atgimimo dvasia. Jų namuose lankydavosi knygnešiai, kurie atgabendavo lietuviškos spaudos.

Pijus mokėsi Marijampolės gimnazijoje, vėliau – Seinų kunigų seminarijoje, Petrapilio dvasininkų akademijoje, Pontifikalinės teisės institute Romoje. Kunigu įšventintas 1917 m. liepos 1 d. Jis – pirmasis lietuvis, tapęs bažnytinės teisės daktaru. 1924–1944 m. P. Aleksa buvo Vilkaviškio kunigų seminarijos profesorius, 1930–1944 m. – Vilkaviškio

vyskupijos kurijos oficialas.

Prasidėjus sovietinei Lietuvos okupacijai, vengdamas persekiojimų, 1944 m. profesorius P. Aleksa pasitraukė iš gimtojo krašto į Vokietiją, o 1949 m. išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. Nuo 1950 m. gyveno Portlande (Oregono valstijoje) ir buvo arkivyskupijos kurijos auditorius. Rašė bažnytinės teisės ir moralinės teologijos klausimais. 1945 m. parašė maldaknygę „Apsaugok, Aukščiausias“, 1951 m. – „Marijos žodis Fatimoje“. 1953 m. kartu su profesoriumi teologijos dr. Feliksui Bartkumi parašė ir išleido knygą „Dievas ir žmogus“, kurioje yra ir šiam laikotarpiui prasmingų ir aktualių minčių. Cituojame:

„Nedorų valstybės įstatymų ne tik galima, bet ir reikia nevykdyti. Nedorai valstybės įstatymai, <...> kurie prieštarauja prigim-

Kunigas, bažnytinės teisės daktaras, prof. Pijus Aleksa (1894–1958).
Autoriaus archyvo nuotr.

tiniam ar Dievo apreiškijam įstatymui. <...> Valdžia gali patekti (ir, deja, neretai taip atsitinka) į nedorų asmenų rankas. Asmenų, kurie rūpinasi ne bendra visų gerove, bet tik stengiasi kitiems primesti savo užmačias. Nedorai valstybės įstatymai, kaip jau sakytą, anaipol nėra įstatymai, bet tik savivaliavimas. Todėl jie jokiū būdu negali saistyti sąžinę. Jų ne tik galima, bet ir reikia nevykdyti. Kodėl? Ogi dėl to, kad jų vykdymas yra iš esmės nedoras darbas, kurio būtinai reikia vengti. <...> Santuokos vieningumas reikalauja, kad ji būtų tik tarp vieno vyro ir vienos moters. <...> Vieningos ir neišardomos santuokos reikalauja šeimos, valstybės, Bažnyčios, tautos ir visos žmonių bendruomenės gerovės.“

Prof. Pijus Aleksa mirė 1958 m. lapkričio 30 d. Palaidotas Portlande (JAV).

LIETUVIŲ KALBOS MOKSLUI NUSIPELNĘS KRAŠTIETIS

Šilutės r. savivaldybės F. Bajoraičio viešoji biblioteka pavišino žinių apie kraštiečių profesorių Kazį Alminą, kurio 120-osios gimimo metinės buvo paminėtos balandžio 15 d.

Minime lietuvių kalbos vardyno rinkėjo ir tyrėjo profesoriaus Kazio Almino 120-ąsias gimimo metines. Tenka pripažinti, kad lietuvių kalbos mokslui nusipelnęs kraštiečių nėra plačiai žinomas. Nedaug vietos jam skiriama ir kalbotyros kūrėjams skirtose publikacijose. Tuo tarpu kalbininko nuopelnai yra svarbūs ne tik lietuvių kalbos, bet ir šalies istorijai bei kultūrai. Kazys (Kazimieras) Alminas (iki 1939 m. Alminauskis) priklauso tam būreliui talentingų kalbininkų, kuriems lietuvių kalbotyros baruose teko pakeisti Joną Jablonskį ir Kazimierą Būgą.

K. Alminas gimė 1904 m. balandžio 15 d. Paulaičių kaime, Švėkšnos valsčiuje, pasiturinčio ūkininko šeimoje. Dvejus metus mokėsi Švėkšnos pradžios mokykloje. Pasi-rėngęs privačiai, 1918 m. įstojo į Telšių gimnaziją, kurią 1925 m. baigė aukso medaliu.

Kazys K. Alminas

Gimęs Paprūsėje, K. Alminas nuo pat jaunystės domėjosi Mažosios Lietuvos gyvenimu ir jos istorija. 1923 m. iš gimnazijos savanoriu stojo į Klaipėdos sukilėlių gretas. 1925–1929 m. studijavo Lietuvos universite-

Kazys ir Marija Alminai savo vilos Santa Monikoje sodelyje su dukra Audrone ir sūnumi Mindaugu (apie 1959 metus)

te, dirbo sekretoriumi pas Joną Jablonskį. Jis buvo 1929 m. universitete įsteigtos žemaičių studentų korporacijos „Samogitia“ vienas iš steigėjų bei pirmasis šios korporacijos pirmininkas. Ši organizacija daug prisidėjo

prie Lietuvos pajūrio ir Mažosios Lietuvos problemų aktualinimo.

Vėliau K. Alminas studijas tęsė Leipzigo, Miuncheno, Heidelbergo, Karaliaučiaus

■ Nukelta į 8 p.

LIETUVIŲ KALBOS MOKSLUI NUSIPELNĖS KRAŠTIETIS

■ Atkelta iš 7 p.

ir Vienos universitetuose. Leipcigo universitete apgynė daktaro disertaciją, kuri 1934 m. Kaune buvo išleista atskiru leidiniu „Die Germanismen des Litauischen“ (liet. „Lietuvių kalbos germanizmai“). Tai iki šiol plačiausias lietuvių kalbos germanizmų tyrinėjimas. Tais pačiais metais Klaipėdoje išleistas kitokio pobūdžio K. Almino parengtas leidinys – „Instrukcija Lietuvos žemės vardynui surašyti“. Juo vadovaudamasis, kalbininkas 1934–1944 m. pats organizavo šalies vietovardžių ir pavardžių rinkimą. Prie Kultūros muziejaus buvo įsteigęs skyrių „Lietuvos žemės vardynas“.

1934–1939 m. K. Alminas dėstė germanistikos disciplinas Vytauto Didžiojo, 1940–1943 m. – Vilniaus universitetuose. Pastarajame dar vadovavo Vokiečių kalbos ir literatūros katedrai. Bendradarbiavo Vytauto Didžiojo universiteto žurnale „Archivum Philologicum“, kuriame paskelbė Antano Baranausko 67 laiškus vokiečių kalbininkui Hugui Vėberui (vok. *Hugo Weber*). Parengė ir 1943 m. išleisto vokiečių–lietuvių kalbų žodyną.

Vokiečiams uždarius Vilniaus universitetą, K. Alminas grįžo į Švėkšnį ir 1943–1944

1944 metais Švėkšnos gimnazijos mokytojai. Antroje eilėje penktas iš kairės – K. Alminas

m. gimnazijoje dėstė vokiečių ir lietuvių kalbas. 1944 m. vasarą su šeima pasitraukė į Vokietiją, 1948 m. – į Jungtines Amerikos Valstijas. Profesoriavo, dėstė vokiečių ir rusų

kalbas bei literatūrą Los Andželo (angl. *Los Angeles*) Lojolos universitete. Laisvalaikiu rašė studiją „Kryžiuočių keliai į Lietuvą“, kaupė lietuviškų tikrinių vardų kartoteką,

Lietuvos istorijos šaltinių fotokopijas, Lietuvos valdovų antspaudų kopijas. K. Alminas mirė 1986 m. birželio 7 d. Santa Monikoje (JAV). Šaltinis: <http://www.pamarys.eu/lietuviu-kalbos-mokslui-nusipelnes-krastietis/>

I. Kanto sveikatos filosofijos pirmieji atspindžiai Lietuvoje

Regina Vaišvilienė

Immanuelio Kanto 300-ųjų gimimo metinių proga visuomenei gali būti įdomi informacija apie leidinį, parengtą Juzefo Bychoveco ir 1843 m. išleistą Vilniuje. Tai leidinys, susijęs su medicina, sveikata, higiena, gebėjimu išvengti ligų ir sulaukti išmintingos senatvės, parengtas remiantis I. Kantu. Knyga buvo aptikta, ieškant knygų nuosavybės ženklų senosiose Lietuvos medicinos bibliotekos knygose, išleistose Vilniuje. Tuo pačiu metu rinkau medžiagą apie Vydūną sveikatos klausimais, todėl I. Kanto vardas savaime įstrigo, jį pamačius šiame J. Bychoveco veikalas. Vydūnas gana dažnai minėdavo I. Kantą, domėjosi jo filosofija ir pasaulėžiūra. I. Kanto pažiūros buvo artimos Vydūno pasaulėjautai. Tačiau knygos pavadinime I. Kanto vardo nėra, mus

domanti informacija pateikta tik knygos paantraštiniuose lapuose.

Juzefas Vladyslovas Bychovecas (lenk. *Jozef Wladyslaw Bychowicz, 1778–1845*) yra laikomas vienu pirmųjų Immanuelio Kanto veikalų vertėjų į lenkų kalbą, jo filosofijos skleidėju Lietuvoje ir Lenkijoje. Jis gimė Naugarduke, studijavo Vilniaus universitete. Vėliau studijas tęsė Frankfurto prie Oderio, Getingeno, Karaliaučiaus universitetuose. Pastarajame klausė I. Kanto paskaitų. Apie šį laikotarpį J. Bychovecas yra pasakęs, kaip apie laimingiausią laiką jo gyvenime. Vėliau jis tarnavo Prancūzijos kariuomenėje, buvo maršalo J. Murato adjutantu. Nuo 1815 m. apsigyveno Vilniuje. Mirė 1845 m. liepos 5 d., palaidotas Šv. Stepono bažnyčios šventoriuje.

Vartant knygą, dėmesį atkreipia keli spaudos kultūrai reikšmingi įrašai. Pirmasis įrašas svarbus tuo, kad šalia pavadinimo pateikiamas paaiškinimas, kuriame ir atsiranda

J. Bychoveco Vilniuje išleista knyga „Menas užkirsti kelią ligoms...“, kurioje remiamasi I. Kanto teiginiais

statyta tvarka Cenzūros komitetui. Vilnius, 1840 m. balandžio 28. Cenzorius, Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos patarėjas Jan Waszkiewicz“ matome, kad knygos išleistas truko trejus metus.

Kadangi pastaruoju metu daug kalbama apie orią senatvę ir veiklią ilgaamžystę, šis J. Bychoveco veikalas galėtų pasitarnauti kaip įdomi informacija apie XVIII–XIX a. mokslo žmonių požiūrį į asmens sveikatos priežiūrą ir mediciną. Iš literatūros šaltinių žinoma, kad I. Kantas buvo gana silpnos sveikatos, tačiau savo valios pastangomis jis gebėjo atsakyti tam tikrą tam laikmečiui būdingų neigiamų įpročių tiek mitybos, tiek kūno priežiūros klausimais. J. Bychovecas nevienareikšmiškai pasisako senatvės klausimu. Jis senatvę prilygina nekaltai vaikystei, tačiau vaiko vaikystė yra lengvabūdė, o senio – išmintinga. „Galėtų būti ideali senatvė, tačiau senas žmogus neišvengia įvairių ligų, jo kūnas silpsta ir tą reikia turėti mintyse“, – pabrėžia knygos autorius.

Pagal skelbiamą informaciją ši knyga yra mažiausiai išviešintas J. Bychoveco veikalas. Leidinys „Menas užkirsti kelią ligoms...“ pradedamas sąrašu prenumeratorių, kurių daugiau nei 300, o užsakytų leidinių – virš 500 egzempliorių. Toliau seka įžanga ir dėstymas su pirminiu klausimu, kuo pagrįstas tas menas. Kalbama apie žmogaus galimybę paveikti savo kūną ir savo sielą. Teigiama, kad jis gali valdyti mintis ir protą, jeigu gerai pažins gyvenimo suvokimo taisykles, jei lavins ir kūną, ir protą. Knygą pristatau vildamasi, kad šis leidinys sudomins medicinos, sveikatos ir higienos mokslo istorikus ar filosofus. Apie šį leidinį trumpa informacija buvo pateikta Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos konferencijoje, kuri vyko šių metų balandžio 4–5 d. Vilniuje ir Kaune. Autorė yra Lietuvos medicinos bibliotekos darbuotoja.

NAUJOS KNYGOS

Jonas Ivoška. Pilietinės visuomenės teisiniai valstybingumo pagrindai. 2024, „Arhela“, Vilnius, 135 p. (lietuvių ir anglų kalbomis).

Knygos prologe autorius rašo: „Sunku suvokti, į sąmonę ar į sąšmonę skverbiasi nuojauta, kad visuomenės savivaldos sąranga stovi ant atgyvenusių ir neteisingų valstybingumo pamatų. Deja, prasmingų pokyčių nei atskirų tautų, nei, pavyzdžiui, Europos Sąjungos valdysenos vizijoje vis dar nematyti. <...> Norisi kaip nors pažadinti žmogaus siekį aiškiau suvokti ir atskirti, kas žmonių bendrabūvyje prigimtinio ir todėl saugotino, kas sutartinio ir tarpusavyje derintino, o kas egocentriškų individų visuomenės daugumai primesto ir todėl atsakytino.“ *Knyga bus išsamiai pristatyta „Mokslo Lietuvos“ Nr. 9.*

Advokatas Jonas Ivoška

I. Kanto vardas: „... Kaip apsaugoti kūną ir protą nuo įvairių kentėjimų, atitolinti ligas, išlaikyti sveikatą ir prailginti gyvenimą, pridėdant KANTO filosofinę studiją apie proto galią.“ Kitas įrašas yra dedikacija: „Didžiai gerbiamam grafui Mykolui Pliateriui (lenk. *Michał Plater-Zyberk, 1777–1862*). Teisingam vyrui, mylinčiam teisingumą ir mokslą iš pagrindų. Iš gilių pagarbos jausmo skiriu savo darbą.“

Kadangi pateikiama informacija nėra studija nei apie J. Bychovecą, nei apie jo pažįstamų ir draugų ratą, apie autoriaus pažintį su grafu M. Pliateriu galima spėti iš to, kad ir vienas, ir kitas dalyvavo 1794 m. sukilime. Iš įrašo: „Spausdinti leista, po spausdinimo pateikiant egzempliorius nu-

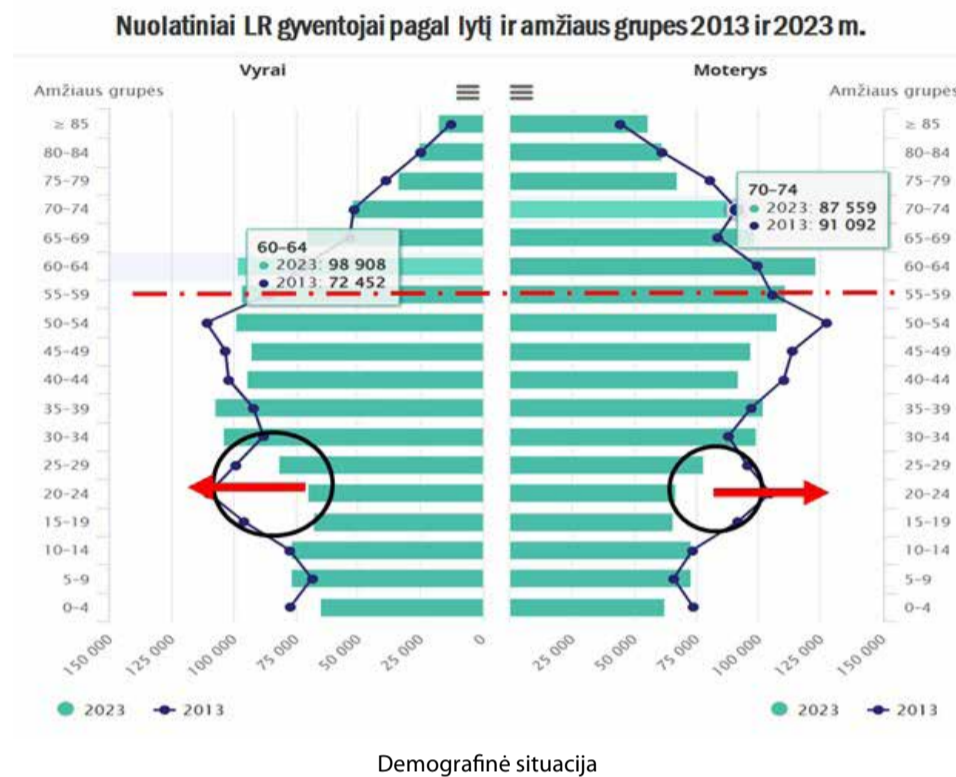
Tešiame konferencijos „Ar amžius gali būti kliūtis karjerai?“ apžvalgą VEIKLI ILGAAMŽYSTĖ LIETUVOJE

Pabaiga. Pradžia Nr. 7 (738)

Prof. habil. dr. Algimantas Kirkutis

Niekam ne paslaptis, kad susidūrėme su didele demografinė problema. Lietuvoje, kaip daugelyje kitų Europos Sąjungos (ES) šalių, visuomenei sparčiai senstant, katastrofiškai mažėja darbingų gyventojų. Kiekvienos valstybės dabartis ir ateitis tiesiogiai priklauso ne tik nuo gyventojų skaičiaus, bet ir nuo jų sudarančios visuomenės gyvybingumo, kūrybingumo ir darbinės praktinės veiklos, jos intensyvumo ir efektyvumo. Nepakanka, kad valstybę sudarantys piliečiai gyventų ilgai. Būtina sudaryti sąlygas, reikalingas jų veiklaus amžiaus prailginimui. Kad žmogus galėtų kūrybingai dirbti, jis turi būti sveikas ir psichologiškai atsparus, dalyvaujantis kultūros programose. Tai reiškia, kad greta visuotinai siekiamos prailgintos bendros statistinės šalies gyventojų gyvenimo trukmės labai

svarbu įvertinti bei prailginti ir veiklaus, t. y. darbingo, gyvenimo trukmę.

Greta per pastaruosius 10 metų katastrofiškai mažėjančio jauno amžiaus, pačių darbingiausių ir reproduktyviausių Lietuvos gyventojų skaičiaus (žr. grafiką) išryškėjo ir kita, nemažesnė, demografinė valstybės problema. Tai ryškus asmenų, sulaukusių 60 ir daugiau metų, skaičiaus didėjimas. Ypač į akis krenta, kad vien per pastarąjį dešimtmetį

60–64 m. ir 65–69 m. amžiaus vyrų grupės išaugo beveik penktadaliu. Tai dažniausiai baigiantys arba jau yra užbaigę savo darbinę veiklą žmonės. Paprastai dėl savo sveikatos būklės jie dar galėtų sėkmingai dirbti, tačiau dėl galiojančių įstatymų ir darbdavių nusiteikimo jie yra pirma laiko stumiami į užtarnautą poilsį. Neretai tai yra darbuotojai su didele darbo patirtimi ir per ilgą savo gyvenimą sukaupę išmintimi. Dėl to kenčia

ne tik vyresnio amžiaus sulaukę darbuotojai, bet ir neapdairiai besielgiantys darbdaviai. Besitraukiančios darbinės rinkos fone tai palaiptu tampa ir ryškia visos valstybinės ekonomikos tolesnės raidos problema.

Susidariusios situacijos priežastimi tapo atsilikę nuo šiuolaikinio gyvenimo realių vyresnio amžiaus žmonių įdarbinimo norminiai aktai ir dar sovietmečiu susiformavęs visuomenės požiūris į senjorų darbinį aktyvumą. Labai svarbu, kad sveikatos priežiūros srityje aukščiausiu lygiu suformuluoti visuomenės sveikatos prioritetai būtų panaudoti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ekosistemos sukurti. Ši ekosistema turi efektyviai reaguoti ir spręsti Lietuvos valstybei ir jos visuomenei kylančius iššūkius bei plėtoti šalyje gyvenančių žmonių sveikatos ir gerovės sistemas.

Dideliais atsakingų valstybinių institucijų pagalbininkais, vykdant tokią veiklą, gali tapti jau susiformavusios gausios senjorų nevyriausybinių organizacijos. Viena tokių yra viešoji įstaiga Lietuvos veiklios ilgaamžystės akademija (LVIA), pradėjusi veikti dar 1995 m., t. y. atkūrus Lietuvai nepriklausomybę. LVIA siūlo sudaryti iš LRS, LMS, LMA, SAM, SADM, atitinkamų NVO atstovų darbo grupę, kuri įvertintų demografinę Lietuvos vyresnio, ypač dar darbingo, amžiaus žmonių grupėje susidariusią situaciją ir padėtų juridškai įteisinti bei įtvirtinti praktiniame gyvenime „veiklios ilgaamžystės“ nuostatą bei jos įgyvendinimo sąlygas. *Autorius yra Lietuvos veiklios ilgaamžystės akademijos prezidentas, Klaipėdos universiteto profesorius habil. medicinos mokslų daktaras.*

Ar amžius yra kliūtis karjerai? Lietuvos mokyklų direktorių atvejo studija, pagrįsta 2022–2023 m. tyrimo duomenimis

Prof. habil. dr. Gediminas Merkys

Nacionalinės švietimo agentūros pavedimu mokslininkų grupei 2022–2023 m. teko analizuoti Lietuvoje sukaupus didžiulius duomenis apie mokinių mokymosi pasiekimus. Tai: Nacionalinio mokymosi pasiekimų patikrinimo; Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo; Valstybinių brandos egzaminų didieji duomenys. Kaip žinoma, minėtos patikros remiasi standartizuotais testais. Duomenys apima 2017–2021 m. ir atspindi 140 tūkst. testuotų 4–12 klasių mokinių pasiekimus bei 744 direktorių amžių. Tirtų direktorių amžius – nuo 33 iki 77 m.

Mokslininkų komandą sudarė G. Merkys, L. Sakalauskas ir S. Vaitkevičius. Tyrimas atskleidė nemažai mokslui ir švietimo praktikai reikšmingų duomenų. Pagrindiniai tyrimo rezultatai jau yra paskelbti <https://www.youtube.com/watch?v=dCKQS57td8w&t=2566s>

https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2023/01/Longitudinio_tyrimo_santrauka_2023.pdf

Tyrimo metu buvo nagrinėjama, kokie išoriniai veiksniai paveikia mokymosi pasiekimus. Be kita ko, buvo tikrinama, kaip su mokymosi pasiekimais yra susijęs mokyklos direktorių amžius. Šis tyrimo duomenų fragmentas ir buvo pristatytas. Tyrimo nepriklausomas kintamasis – mokyklų direktorių amžius. Priklausomas kintamasis – mokinių mokymosi pasiekimai, išmatuoti standartizuotais testais. Darbinė hipotezė buvo suformuluota pagal konkuruojančių hipotezių modelį:

- Mokyklos vadovo amžius ir mokinių mokymosi pasiekimai yra / nėra susiję dydžiai.

- Kuo vyresnis direktorius, tuo sąlyginai

prastesni / geresni mokinių mokymosi pasiekimai.

- Jaunų ir vyresnių direktorių vadovaujamos mokyklose mokinių pasiekimai sąlyginai prastesni nei vidutinio amžiaus direktorių vadovaujamos mokyklose.

Tyrimo rezultatai tyrėjams buvo šiek tiek netikėti. Visuotiniai duomenys liudija esant tokių objektyvų statistinį dėsningumą: kuo

vyresnis mokyklos direktorius, tuo sąlyginai aukštesni jo vadovaujamos mokyklos ugdytinių mokymosi pasiekimai (žr. grafikus). Aptiktas dėsningumas nėra stipriai išreikštas, tačiau – universalus, visuotinis.

Jei vadovo pozicija reikalauja ne tik funkcijos atlikimo, bet ir sudėtingos misijos vykdymo, gyvenimiškos ir profesinės patirties,

■ Nukelta | 10 p.

Naujas leidinys

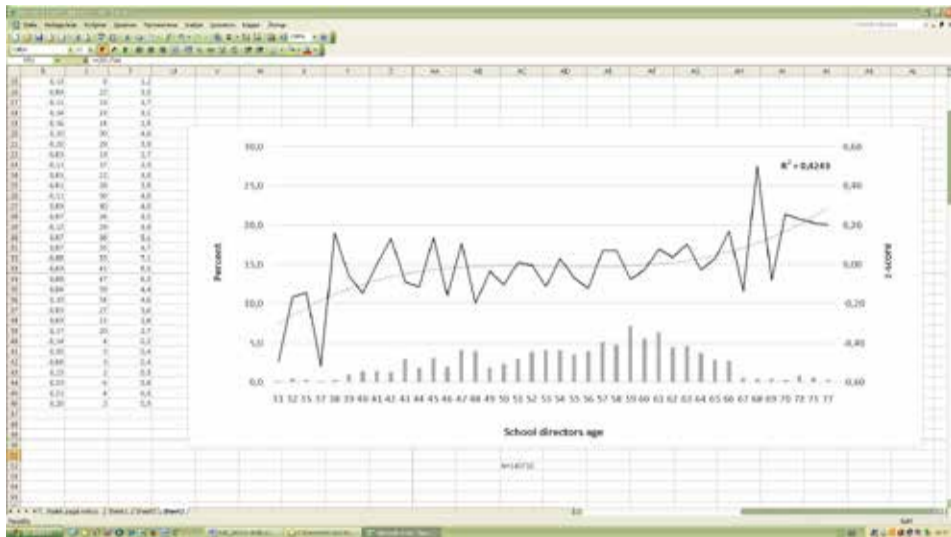
Birutė Railienė

„Transactions of the IsisCB“ yra naujas eksperimentinis leidinys, pradėtas 2024 m. kovą. Sustabdžius spausdintą metinį bibliografinį leidinį „IsisCB“, naujasis elektroninis leidinys informuos jus apie naujausią literatūrą ir kylančias tendencijas mokslo istorijos erdvėje. Leidinio tikslas – atkurti spausdintos dabartinės bibliografijos naujienlaiškio pojūtį. Kiekviename numeryje bus pateikiamos svarbios citatos iš naujausių *IsisCB Explore*

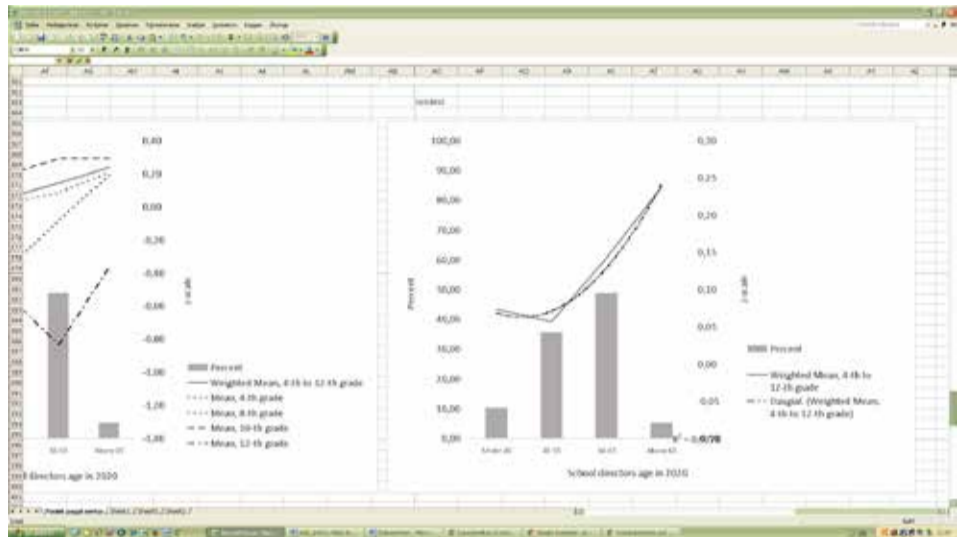
įrašų kolekcijos, atkreipiamas dėmesys į temas, kurios pastebėtos šioje disciplinoje, ir kalbinami bendradarbiai, padedantys kurti dabartinę mokslo istorijos bibliografiją.

Nedvejodami susisiekite, jei yra temų, kurias norėtumėte pamatyti, dalykų, kuriuos reikia taisyti, arba jei norėtumėte dalyvauti kaip kviestinis autorius ar redaktorius. Su redakcija galite susisiekti adresu: „Transactions of the IsisCB“, <https://blog.isiscb.org/newsletter/>

Ar amžius yra kliūtis karjerai? Lietuvos mokyklų direktorių atvejo studija, pagrįsta 2022–2023 m. tyrimo duomenimis

1 pav. Mokymosi pasiekimų priklausomybė nuo mokyklos direktoriaus amžiaus, trečiojo laipsnio polinonomas

2 pav. Mokymosi pasiekimų priklausomybė nuo mokyklos direktoriaus amžiaus: pasvėro vidurkio įverčiai

Atkelta iš 9 p.

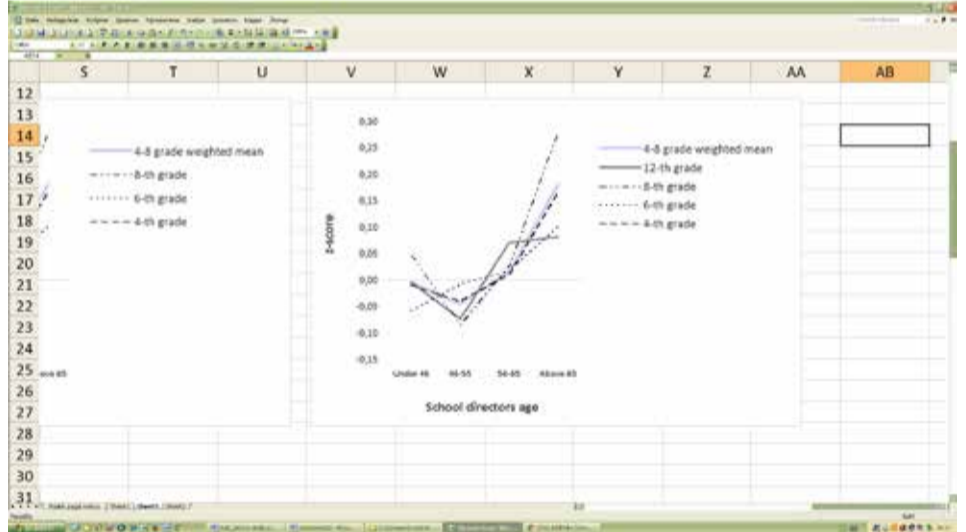
taip pat holistinės kompetencijos, tai vyresni vadovai, tikėtina, demonstruoja sąlyginai geresnius rezultatus, nei vidutinio amžiaus ar visai jauni vadovai. Hipotezės teisėmis išvada gali būti pritaikyta ir kitų sektorių, ne vien bendrojo ugdymo, vadovų atžvilgiu. Aptiktas radinys tikėtina gali atsikartoti ir kitų biudžetinių įstaigų vadovų (muziejų, bibliotekų, ligoninių direktorių ir pan.) vertinimuose. Žinoma, tai reikia toliau tikrinti tyrimais, paremtais didžiais duomenimis.

Tyrimo duomenys išskleidė ydingus socialinius stereotipus apie darbuotojų ir ypač vadovų amžių: esą vyresni vadovai dėl sveikatos būklės ir dėl kitų su amžiumi susijusių mentalinių procesų pokyčių iš dalies praranda darbingumą, veržlumą, ima atsilikti nuo gyvenimo, sunkiau priima naujoves. Esą vyresnių vadovų vadovaujama mokykla lyg ir ima stagnuoti. Demokratinėje visuomenėje, kritiškai žiūrinčioje į diskriminaciją ir gerbiančioje lygių galimybių vertybes, tokia nuvertinanti tezė gal ir nėra įvardinta oficialiai, tačiau ji tarsi tvyro ore.

Prisiminkime: Lietuvoje buvo panaikintos mokyklų direktorių vadybinės kategorijos ir direktoriams, lyg politiniams pareigūnams, buvo įvestos kadencijos. Nesvarbu, kad po to valstybėje iškart išryškėjo bent 200

direktorių trūkumas. Prisidengus viešojo valdymo efektyvinimu, demokratizavimu ir pan., buvo sukurti teisiniai administraciniai įrankiai, leidžiantys sklandžiai ir masiškai išstumti iš pareigų priešpensinio ir pensinio amžiaus direktorius ir taip gerokai atjauninti mokyklų vadovų korpusą. Esą tereikia tik išstumti iš pareigų direktoriaus poste jau kelis dešimtmečius dirbančius vadovus ir tada Lietuvos mokyklų visuotinai patirs pozityvius pokyčius. Visuotiniai duomenys objektyviai rodo, kad toks „rafinuotas“ reformavimo sumanymas yra ne kas kita, kaip ydingas, diskriminuojantis socialinis stereotipas, neatitinkantis tikrovės ir nepagrįstas mokslu. Žinoma, neatmestinas variantas, kad tikrai pasitaiko pavienių brandaus amžiaus direktorių, kurie, kaip vadovai, yra išsismę. Tačiau statistine prasme egzistuoja visiškai priešingas dėsningumas: sukaupta gyvenimiška ir profesinė patirtis bei holistinė kompetencija yra objektyvus pamatas, ant kurio brandaus amžiaus direktoriaus veiksminga lyderystė laikosi stabiliai. Tyrimo moralė tokia, kad, planuojant švietimo reformas, privalu remtis ne ydingais socialiniais stereotipais, iliuzijomis ir utopijomis, bet objektyviais mokslo duomenimis.

Aptikti empiriniai radiniai yra prasmingi dar vienu aspektu. Dėl prastėjančios de-

3 pav. Mokymosi pasiekimų priklausomybė nuo mokyklos direktoriaus amžiaus: pasvėrų vidurkių įverčiai pagal mokyklinės klases

mografinės situacijos, dėl sąlyginio nenoro priimti begalę migrantų iš trečiųjų šalių, Europos Sąjungoje (ES) apsispręsta smarkiai ilginti pensinio amžiaus ribą. Ateityje ji gali siekti 70 metų ir daugiau. Šiuo požiūriu nuo politinių vizijų ES šalyse, taip pat ir Lietuvoje, jau pereinama prie konkrečių teisėkūros sprendimų. Visa tai yra iššūkis žmoniškųjų

išteklių vadybos mokslui ir praktikai. Atsiranda tokia tarpdisciplininis tyrimų kryptis, kaip amžiaus vadyba darbo rinkoje, darbo organizacijose ir konkrečiose darbo vietose. Svarbu kaupti objektyvius mokslo duomenis, kad amžiaus vadyba darbo pasaulyje būtų veiksminga, atribota nuo klaidinančių ir diskriminuojančių socialinių stereotipų. ■

PASIDŽIAUKIME REKORDU!

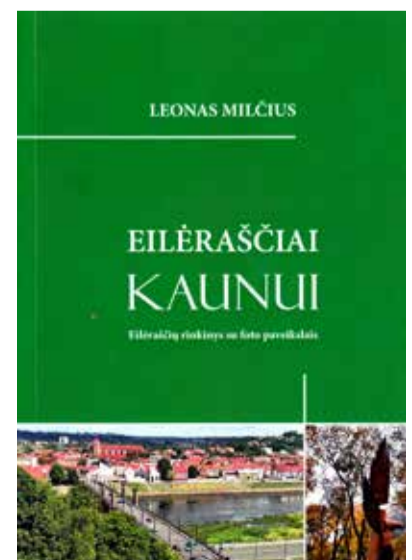
Agentūra „Factum“, registruojanti Lietuvos rekordus, užregistravo dr. Leoną Milčią kaip autorių, sukūrusį daugiausia eilėraščių Kaunui ir išleidusį knygą su paties autoriaus sukurtomis Kauno vaizdų nuotraukomis. 2023 m. išleista šio autoriaus poezijos rinktinė „Eilėraščiai Kaunui“ tapo šio neįprasto rekordo liudijimu. Autoriui įteiktas šis pasiekimą žymintis diplomatas.

L. Milčius yra technikos mokslų daktaras, išradimų autorius, Kovo 11-osios Akto signataras, vienas pirmųjų Lietuvos tautininkų sąjungos atkūrimo iniciatorių, 1990–1996 m. buvęs Lietuvos Respublikos Seimo narys, Seimo Lietuvių tautininkų frakcijos pirmininkas. Baigęs politinę veiklą, atsidėjo meninei kūrybinei veiklai. Jis

Poetas ir fotomenininkas dr. Leonas Milčius ir agentūros „Factum“ vadovas Vytautas Navaitis

žinomas kaip publicistas ir politinės satyros atstovas, poezijos rinktinių ir fotoalbumų autorius, beje, ir neretas „Mokslo Lietuvos“ autorius. Socialinių tinklų skaitytojai dažnai mato L. Milčiaus nuotraukas, kurias lydi jo sukurti eilėraščiai. Nepaisant labai prastų visuomeninės ir kūrybinės veiklos, vienu iš dr. L. Milčiui būdingų bruožų lieka jo kuklumas. Skvarbiu menininko žvilgsniu jis lyg iš šono stebi mūsų prieštarinę tikrovę. Sužinojęs apie gautą įvertinimą, L. Milčius parašė: „Suprantu, kad tai lyg ir primena žaidimą, bet malonu, kad kažkas nors taip įvertina ir pripažįsta.“ Visuomenėje, kurioje tiek negatyvių nuotaukų, pagiežos ir net pykčio, labai reikšminga, kad gebame pastebėti ir turiningą kūrybinę veiklą. „ML“ informacija ■

Prof. Augustino Voldemaro 141-ojo gimtadienio minėjimas Kaune

Dr. Raimundas Kaminskas

Balandžio 16 d. Kaune paminėtas prof. Augustino Voldemaro 141-asis gimtadienis. Kauno Petrašiūnų kapinėse ant prof. A. Voldemaro kenotafo pilietinių ir patriotinių organizacijų atstovai uždegė žvakutes ir sugiedojo Lietuvos himną. Po to nuo Laisvės alėjos ir Vytauto prospekto sankirtos vyko ekskursija pėsčiomis „Prof. Augustino Voldemaro gyvenimo ir veiklos keliais Kaune“, kurios aptarimas baigėsi Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (LPKTS) salėje.

Ekskursijos metu buvo prisiminti pagrindiniai prof. A. Voldemaro gyvenimo ir veiklos Kaune įvykiai, pristatyti ir aptarti atvirukai, nuotraukos ir dokumentai. Apžiūrėta iki 1937 m. buvusi Lietuvos karininkų ramovė (dabar – LPKTS būstinė Laisvės al. 39), kurioje ne kartą lankėsi prof. A. Voldemaras. Renginys buvo skirtas pirmojo Lietuvos Ministro Pirmininko, užsienio reikalų ministro, krašto apsaugos ministro prof. A. Voldemaro (1883–1942) 141-ojo gimtadienio progai ir pirmojo Lietuvos valstybės Prezidento Antano Smetonos (1874–1944) metams (150-osios gimimo metinėms) paminėti.

Buvusioje Lietuvos karininkų ramovėje. Iš kairės: LPKTS valdybos narys Rimantas Ausmanas, Prezidento Antano Smetonos brolio vaikaitė Sigutė Smetonaitė-Petrauskienė, dr. Raimundas Kaminskas

Prof. Vytauto Stepono Vaičiūno 80 metų jubiliejus

Dr. Raimundas Kaminskas

Balandžio 25 d. Kauno Švč. Trejybės (seminarijos) bažnyčioje vyko Kauno trečiojo amžiaus universiteto Teologijos fakulteto dekanas, prelatas, prof. Vytauto Stepono Vaičiūno 80 metų jubiliejus ir 53 metų kunigystės minėjimo šventė. Renginio metu buvo aukojamos šv. Mišios, skaitoma paskaita ir išsakyti Kauno trečiojo amžiaus universiteto bendruomenės narių bei kitų bičiulių nuoširdūs sveikinimai.

Jubilias prof. Vytautas Steponas Vaičiūnas. Autoriaus archyvo nuotr.

MOKSLO RENGINIAI

Konferencija „Dvidešimt Lietuvos kaimo ir žemės ūkio augimo metų“

Žemės ūkio ministerija šių metų gegužės 8 d. kviečia į konferenciją „Dvidešimt Lietuvos kaimo ir žemės ūkio augimo metų“. Renginio metu savo patirtimi ir įžvalgomis dėl sektoriaus perspektyvų dalinsis pranešėjai ir diskusijų dalyviai, turintys didelės ir įdomios patirties ekonomikos, žemės ūkio verslo, regionų politikos, kaimo vietovių raidos, kaimo bendruomenių judėjimo

srityse. Tai bus graži proga pagerbti tuos, kurie savo sprendimais ir darbais paskatino, sukūrė proveržį ir svariai prisidėjo prie sektoriaus modernizavimo. Konferencija vyks 8.30–15.30 val. Nacionalinėje dailės galerijoje (Konstitucijos pr. 22, Vilnius). Renginys nemokamas, bet būtina iš anksto registruotis ne vėliau nei iki šių metų gegužės 3 d. Parengta pagal ŽŪM pranešimą

Kviečiame į 13-ąją tarptautinę tarpdalykinę mokslinę konferenciją „REGIONAS: ISTORIJA, KULTŪRA, KALBA“ 2024 m. gegužės 16–17 d. Šiauliai

Šiaulių akademija

Regionų plėtros institutas

Mokslo grupė „Kalbos, literatūros, kultūros ir istorijos tyrimai: regioninis aspektas“ 2024 m. gegužės 16–17 d. rengia tarptautinę tarpdalykinę mokslinę konferenciją „Regionas: istorija, kultūra, kalba“. Konferencijoje kviečiame dalyvauti įvairių sričių mokslininkus ir aptarti tiriamąjį objektą skirtingais aspektais.

Siūloma konferencijos pranešimų tematika:

- Regiono tyrimų metodologijos ir metodai.
- Regionai istorijos tyrimuose.
- Kultūrinė ir komunikacinė atmintis regione.
- Regioninė politika ir valdymas.
- Regionai etnologijos, antropologijos ir kultūros tyrimuose.
- Regioninė tapatybė, mentalitetas, savimonė.
- Etnografinis regionų savitumas.
- Lingvistinė regiono samprata, teritoriniai ir socialiniai dialektai, kalbos ypatumai.
- Regioninė literatūra ir regioninis kūrėjas, regionai ir regionalumas literatūroje.
- Tradicinio ir šiuolaikinio taikomojo ir vaizduojamojo meno raiška regionuose.
- Dizaino sektoriaus plėtros galimybių regionuose.
- Regionai neformalaus meninio ugdymo kontekste.
- Muzikinio folkloro specifika regionuose.
- Profesionaliosios muzikos kūrimo, sklaidos ir percepcijos ypatumai regionuose.

Konferencijos kalbos: lietuvių, anglų. Konferencija vyks Šiaulių akademijoje (Vytauto g. 84, Šiauliai) ir per *Microsoft Teams*.

Konferencijos dalyvio mokestis – 50,00 eurų. **Gavėjas:** Vilniaus universitetas (Universiteto g. 3, Vilnius, LT-01513). Įmonės kodas 211950810. A. s. LT24 7044 0600 0110 1392, AB SEB bankas

Mokėjimo paskirtis (būtina įrašyti): Konferencijos Nr. ŠA-2024-05-0004 dalyvio (vardas, pavardė) mokestis.

Konferencijos pranešimų pagrindu parengti straipsniai bus spausdinami elektroniniame žurnale „Acta humanitarica academiae Saulensis“ (ISSN 2783-6789). Prieiga: <https://www.sa.vu.lt/renginiai/1572-13-oji-tarptautine-tarpdalykine-moksline-konferencija-regionas-istorija-kultura-kalba>.

Anketas siųsti el. paštu regina.kvasyte@sa.vu.lt. Apie pranešimų įtraukimą į konferencijos programą informuosime iki 2024 m. gegužės 1 d.

KULTŪROS RENGINIAI, PARODOS

Akademikui Vytautui Girdzijauskui – 120 Andriaus Girdzijausko darbų paroda senelio atminimui

Regina Vaišvilienė

„Šešioliktąją personalinę darbų parodą „Pirmajam draugui“ skiriu šviesiam senelio Vytauto Girdzijausko (1904–1972) atminimui. Šių metų birželio 2 d. profesorius sukaktų 120 metų. Netekau patikimo, gero, jautraus ir reiklaus draugo bei mokytojo. Tai buvo pirmas tikras draugas, kuris mokė pažinti pasaulį,

mylėti gamtą, supančią aplinką, ir pirmasis piešimo mokytojas. Mokėjo saugoti paslaptis ir neišduoti“ – atidarydamas parodą, kalbėjo dailininkas Andrius Girdzijauskas.

Andrius mėgo būti su seneliu, o kad turėtų kuo užsiimti ir netrukdytų dirbti, jam būdavo padedamas popieriaus lapas ir nubrėžiama keletas apskritimų, trikampių

■ Nukelta į 12 p.

Akademikui Vytautui Girdzijauskui – 120 Andriaus Girdzijausko darbų paroda senelio atminimui

■ Atkelta iš 11 p.

ar kitokių figūrų, kurias reikėdavo užpildyti. Užduotis lyg ir paprasta – užstrichuoti. Tačiau... darbą reikėjo atlikti taip, kad spalvinant nebūtų peržengta nubrėžta linija, būtų tvarkinga. Taip Andrius buvo mokomas kantrybės, tvarkos ir atidumo. Gal todėl ir dabartiniai jo darbai atspindi tautinio audeklo raštus ar rytietiškas mandalas...

A. Girdzijauskas mažai kalbėjo apie parodai pristatytus darbus. Jis sakė, kad atrinko tuos, kuriuos labiausiai būtų norėjęs parodyti seneliui Vytautui. Penki darbai yra nauji, dar nerodyti jokioje parodoje. Menininkas užsiminė, kad mėgsta naudoti įvairių techniką, stengiasi ieškoti vis kitokių išraiškos formų.

Susirinkusieji į parodos atidarymą išgirdo daug šiltų atsiliepimų apie mediką,

Iš kairės: Gitana Rakauskaitė, Andrius Girdzijauskas, Audronė Girdzijauskaitė

akademiką, mokytoją profesorių Vytautą Girdzijauską. Docentas Rimgaudas Kazakevičius apie savo mokytoją, o vėliau – ir kolegą mediką, profesorių Vytautą Girdzijauską pasakojo, kaip apie vieną iš tolerantiškiausių asmenybių. Jis buvo iš tų, kurie gebėjo išlaikyti pagarbią dėstytojo ir studento distanciją. Tai buvo aristokratiškos išvaizdos ir aukštos vidinės kultūros žmogus. Ypač domėjosi muzika ir menu. Doktoras R. Kazakevičius Andriui padovanojo savo atsiminimų knygą „Mano gyvenimas“, kurioje pasakojama ir apie jo senelį V. Girdzijauską.

Norintiems daugiau sužinoti apie akademiką V. Girdzijauską siūlome dukros Audronės Girdzijauskaitės pasakojimą „Keletas puslapių apie tėvą Vytautą Girdzijauską“, paskelbtą leidinyje „Akademija ir akademikai atsiminimuose“ (2013, p. 175–197):

Vienas pirmųjų Andriaus Girdzijausko tapybos darbų

<https://www.lma.lt/.../LMA%20leidiba/Atsiminimu%20knyga.pdf>

Paroda veiks iki balandžio 30 d. Autorė yra Lietuvos medicinos bibliotekos darbuotoja. ■

PIRMOJO NACIONALINIO PARKO 50-METIS

Balandžio 17 d. Seime įvyko konferencija, skirta Aukštaitijos nacionalinio parko 50-mečiui ir jo veiklos apžvalgai. Aukštaitijos nacionalinis parkas – pirmasis nacionalinis parkas Lietuvos teritorijoje, įkurtas 1974 m. Aukštaitijos rytinėje pusėje. Parko teritorija užima 40 570 hektarų plotą. Gamtos ir kelionių mylėtojus ji traukia švariais ežerais, sujungtais vaizdingomis protakomis, etnografiniais kaimais, raiškiomis žemės paviršiaus formomis, miškų gausa ir gamtos harmonija.

Pasak Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos, kuriojančios Lietuvos nacionalinius ir regioninius parkus, vadovės dr. Agnės Jasnavičiūtės, Aukštaitijos nacionalinio parko ištakas atrasime dar 1960 m., kai buvo įsteigti Ignalinos kraštovaizdžio ir Ažvinčių girios botaninis-zoologinis draustiniai, vėliau tapę nacionalinio parko branduoliu. Profesoriaus Česlovo Kudabos ir dar keleto gamtos saugos autoritetų iniciatyva 1974 m. kovo 29 d. buvo patvirtinta pirmoji Lietuvos nacionalinio parko planavimo schema. Ši diena ir laikoma parko gimtadieniu. Aukštaitijos nacionalinio parko vardas suteiktas 1991 m., Lietuvai atkūrus nepriklausomybę.

Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijos paviršių suformavo ledynai, visiškai pasitraukę tik prieš 14 tūkstančių metų, todėl reljefas yra labai raižytas ir įvairus. Paskutiniojo apledėjimo metu susidarė ežeringos moreninės aukštumos. Parko kraštovaizdžio įžymybė – kaip slobino ketera išsidriekęs ledyno pakraštį ženklinantis Šiliniškių gūbrys su Ginučių, Papiliakalnės piliakalniais ir Ladakalnio kalva, iš visų pusių apsupta ežerų. Ledynmečio palikimas – 127 parko ežerai, ežerėliai, besijungiantys protakomis

ir upeliais. Didžiausias parko ežeras yra Kretuonas – 829 ha. Tauragno ežeras yra giliausias ne tik Aukštaitijos nacionaliniame parke, bet ir visoje Lietuvoje (gylis – 62,5 m). Aukščiausios viršukalnės Tauragnų ežero apylinkėse siekia per 200 metrų, o žemiausios įdubos, užlietos ežerų, – iki 62 metrų gylio. Šių aukščių amplitudės ribose išsitenka didžiulė viso Aukštaitijos nacionalinio parko paviršiaus mozaika.

Savita šios saugomos teritorijos geomorfologinė praeitis sukūrė palankias sąlygas gamtinei įvairovei. Čia galima atrasti beveik visų Lietuvoje esančių gamtos buveinių ir dirvožemių tipus. Todėl Aukštaitijos nacionaliniame parke auga tiek stepių, tiek tundrų augalija. Čia prieglobstį suranda netgi labai retos saugomos paukščių ir gyvūnų rūšys, galima pasigrožėti ne tik laukinėmis orchidėjomis, bet ir išvysti vilką, lūšį, išgirsti uralinę pelėdą. Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos vadovas Gedas Kukanauskas primena, kad Aukštaitijos nacionalinis parkas pasižymi išskirtiniu gamtos ir kultūros paveldo objektų savitumu ir gausa bei ypač dideliu turistiniu potencialu. Kompleksinės išskirtinės kraštovaizdžio vertės požiūriu Aukštaitijos nacionalinis parkas priskiriamas aukščiausiai kategorijai.

Šis parkas įkurtas, siekiant išsaugoti Aukštaitijos etnokultūrinės srities gamtinius ir kultūrinius savitumus, juos tausojančiai naudoti, skleisti gamtos saugos idėjas ir ugdyti ekologinį sąmoningumą. Keičiantis laikmečiams, vietinių žmonių gyvenimo būdai, per 50 metų įveikta nemažai iššūkių, nudirbta daugybė gamtos sauginių darbų šios saugomos teritorijos labui. ■

Aukštaitijos nacionalinis parkas

Bitininkystės muziejus. Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos nuotraukos

„MOKSLO
LIETUVOS“
PARTNERIAI:

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169